

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Doris Grišin

**ALAEALISTE LASTE FÜÜSILISEST ISIKUST
EESTKOSTJATELE PAKUTAVATE
SOTSIAALTEENUSTE VAJALIKKUS PÄRNU, LÄÄNE JA
VILJANDI MAAKONNA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Aunapuu, MA

Pärnu 2018

Soovitan suunata kaitsmisele .....(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “.....” ..... a.

TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse osakonna juhataja Anne Rähn

.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Eestkostjate ülesannete täitmine ja sellega seotud tagajärjed eestkostetavate psüühikale	6
1.1. Eestkoste kui üks asendushoolduse võimalustest	6
1.2. Eestkostjatele pakutavad teenused Euroopas	9
1.3. Eestkostjate õigusi ja kohustusi reguleerivad õigusaktid Eestis	14
1.4. Tagajärjed eestkostetava psüühikale õiglase isikuhoolduse puudumisel	17
2. Uuring alaealiste laste eestkostjatele pakutavate sotsiaalteenuste vajalikkusest	23
2.1. Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas omavalitsuste, osavallakeskuste ja osavaldade pakutavad sotsiaalteenused	23
2.2. Uurimismetoodika ja valimi kirjeldus	26
2.3. Alaealiste laste eestkostjatele pakutavate sotsiaalteenuste vajaduse uuringu tulemused ja analüüs	28
2.4. Järeldused ja ettepanekud	38
Kokkuvõte	42
Viidatud allikad	44
Lisad	48
Lisa 1. Eestkostjatele esitatud intervjuu küsimused	48
Резюме	49

SISSEJUHATUS

Maailmas jääb erinevatel põhjustel väga palju lapsi ilma oma bioloogilistest vanematest. Mõnedel õnnestub jääda kasvama oma suguvõsasse, teised peavad aga kohanema uues ja võõras keskkonnas. Nii nagu lapsel on raske harjuda uue elukorraldusega, vajavad ka uued vanemad nõu ja tuge, et sellises olukorras edukalt hakkama saada.

Samamoodi on ka Eestis, kus vanemliku hooleta lapsi on palju. Lapse kasvatamist ei õpetata kellelegi, kuid mõnedel juhtudel tuleks uusi vanemaid suunata ja neile toeks olla. Üheks selliseks sihtrühmaks on näiteks eestkostjad, kes saavad eestkostele leinava või hüljatud lapse, kelle hingeline valu ja segadus võivad eestkostja ning eestkostetava suhted pingeliseks muuta. Järjepideva ja ühtsetel alustel toimiva tugisüsteemi puudumine neile vanematele, kes kasvatavad vanemliku hooleta jäänud last (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 50) ning sotsiaalministeeriumi statistikat vaadates, võivad need olla ka probleemideks, miks asendushooldusteenusele saabujaid eestkostelt on Eestis olnud stabiilselt aastate jooksul 2–3% (Sotsiaalministeerium, *s.a.*, lk 2). Arvestades aga eestkostetavate vaimset tervist ja vältimaks korduvaid emotsionaalseid traumasid, võiks see protsent null olla.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada alaealiste laste füüsilisest isikust eestkostjatele suunatud sotsiaalteenuste vajadus Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas. Vastavalt tulemustele tehakse nende maakondade linnapeadele, vallavolikogudele ning sotsiaaltöötajatele ettepanekuid, millised teenused ja lähenemine toetaksid eestkostjaid nende elumuudatustes ning tuuakse ka välja eestkostjate poolt pakutavaid nõuandeid, kuidas neid võiks suunata või aidata. Uurimiseesmärgi täitmiseks leitakse vastused järgnevale küsimustele:

- Millist abi vajaksid Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna füüsilisest isikust eestkostjad, et eestkostetavatega oleks probleemivabam läbisaamine?
- Kuidas oleksid eestkostjad nõus kohustuslike sotsiaalteenustega, mis neid toetaksid?

Töö eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- Ülevaate andmine läbitöötatud kirjandusest, mis puudutab eestkostjatele mõeldud teenuseid nii välismaal kui ka Eestis ja eestkostetavate psüühikat mõjutavad tegurid.
- Valimi koostamine, mis aitaks uuringu eesmärgi täitmist, uuringu läbiviimiseks vastav küsimustiku koostamine, osalejate leidmine ning nendega intervjuu läbiviimine.
- Saadud andmete analüüs ja neile tuginedes ülevaate andmine tulemustest ning peamiste järelduste ja ettepanekute väljatoomine.

Töö algab sisukorra ning sissejuhatusega. Esimeses peatükis tutvustatakse eestkostjaks saamist, alapeatükkides räägitakse eestkostjatele pakutavatest teenustest Euroopas ning nende õigusi ja kohustusi reguleerivatest õigusaktidest Eestis. Tuuakse välja tagajärjed lastele, kes elavad eestkostjatega ning kelle omavahelised suhted ja igapäevaelu ei ole pingeabad. Kirjeldatakse, kuidas mõjutab eestkostetava lapsepõlv tema edasist elu ja hakkamasaamist tulevikus.

Teine peatükk tutvustab Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas pakutavaid sotsiaalteenuseid, mis aitaksid eestkostjaid eestkoste korraldamisel. Alapeatükkides antakse ülevaade uurimismetoodikast ning tuuakse välja eestkostjate intervjuueerimisel saadud info ning selle analüüs. Pakutakse välja ettepanekuid linnade ning kohaliku omavalitsuse (lühend KOV) sotsiaaltöötajatele, et eestkostjate probleemidele leida enneaegselt toimivad lahendused. Töö lõppeb kokkuvõtte, viidatud allikate ning lisaga. Lisas tuuakse välja intervjuu küsimused.

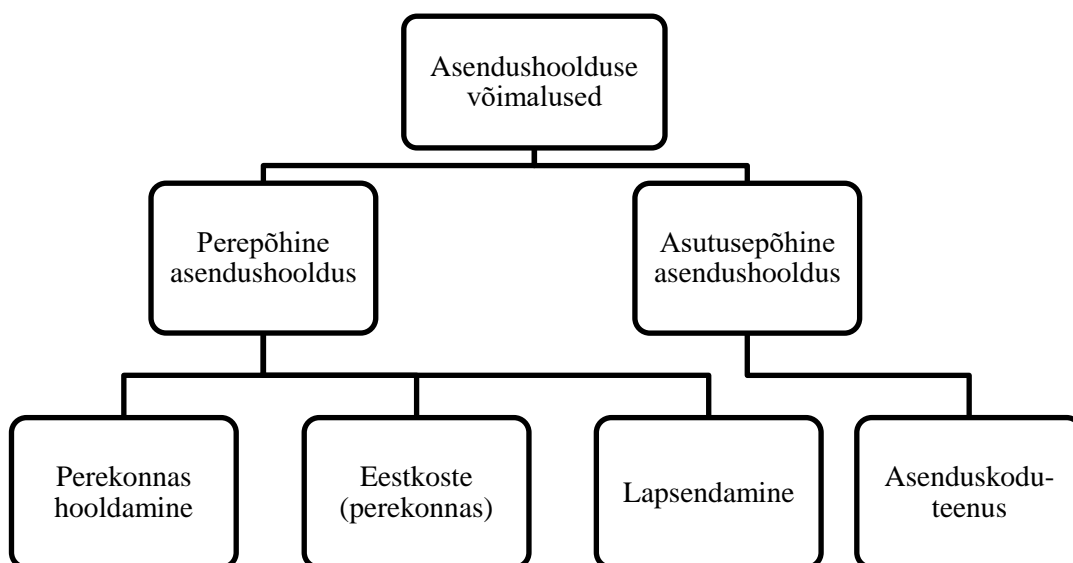
Lõputöö autor tänab juhendajat Anu Aunapuud toetuse eest, intervjuudes osalenud füüsilisest isikust eestkostjaid ning Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna sotsiaaltöö- ning lastekaitse spetsialiste ja sotsiaalnõunikke koostöö eest. Autoripoolsed tänusõnad kuuluvad ka töö ülesehitamisel toetanud Monika Übnerile.

1. EESTKOSTJATE ÜLESANNETE TÄITMINE JA SELLEGA SEOTUD TAGAJÄRJED

EESTKOSTETAVATE PSÜÜHIKALE

1.1. Eestkoste kui üks asendushoolduse võimalustest

Alaealised lapsed, kellel ei ole võimalik erinevatel põhjustel elada koos oma bioloogiliste vanematega, paigutatakse asendushooldusele. Eestis on vanemliku hooleta laste asendushoolduste võimalusteks asenduskoduteenusele suunamine, lapsendamine ning hooldus- või eestkostja perekonda paigutamine (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 2). Joonisel 1 on kujutatud Eestis olemasolevate asendushoolduse võimaluste ja teenuste jaotust.

Joonis 1. Asendushoolduse võimaluste ja teenuste jaotus (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 25).

Erinevatest uuringutest on selgunud, et lastele parimaks keskkonnaks, kus kasvada, on perekond. Sellest tulenevalt peaks Eestis asendushoolduse korraldus püüdma

võimalikult paljudele vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele looma võimaluse, et mitte kasvada asutuses. Lapse arengut ja vaimset tervist silmas pidades sobiksid kasvamiseks hooldusperekond, eestkoste või lapsendamine. (Lasteombudsman, 2013, lk 5)

Kui perest eraldatud lapse kummalgi vanemal puudub esindusõigus või ei ole võimalik kindlaks määrata lapse päritolu, on KOV kohustatud kohtule esitama avalduse lapsele seadusliku esindaja määramiseks ehk eestkostja (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 11). Peatükis 1.3. antakse täpsemalt ülevaade perekonnaseadusest (lühend PKS), mis sätestab eestkoste seadmise ning eestkostja nõuded ja ülesanded.

Kohalik omavalitsus aitab vajadusel leida kohtul eestkostjaks sobivad inimesed, kes üldjuhul on lapse sugulased. Neid ülesandeid täidab kuni sobiva eestkostja leidmiseni ning määramiseni seaduse alusel lapse rahvastikuregistrisse kirjutatud elukohajärgne KOV. Sobiva füüsilise eestkostja mitteleidmise puhul määratakse lapse eestkostjaks KOV. (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 12) Lisaks füüsilisele isikule võivad eestkostjaks olla ka juriidilised isikud (Eichenbaum & Madal, 2011, lk 22).

Eestkostjat peetakse kõige olulisemaks kaitsesüsteemi institutsiooniks lastele, kellel puudub perekeskkond või kelle eest ei saa hoolitseda nende enda vanemad näiteks siis, kui nad on last väärkoheldud või hüljanud (Euroopa Liidu ..., 2015, lk 3; 50). Vaatamata juriidilistele ning sisulistele erinevustele, leidub eestkostele paigutamisel, lapsendamisel ja perekonnas hooldamisel ka omavahel sarnasusi. Eestkostele paigutades hinnatakse samamoodi eestkostjate valikut ja sobivust, ettevalmistatakse ning nõustatakse neid ja teostatakse järelvalve. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 41)

Eestkosteasutused peaksid enne isiku eestkostjaks määramist ja ükskõik milliste ülesannete täitmiseks tegelema sellega, et eestkostjatele pakutaks enne alustamist sissejuhatavat koolitust. Samuti ka täiendkoolituse pakkumiseks peaks olemas olema kindel süsteem. Kohustuslikud vajaduspõhiselt kindlaksmääratud koolitustunnid oleksid eestkostjatele suureks abiks. Tagamaks ühtlustatud ning tõhusa eestkostjate koolitamise ja kehtestamaks kvaliteedinõudeid ning edendades neid, oleks oluline välja töötada eestkostjate koolitamise moodulid. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 45)

Hooldus- ja lapsendajapered vajavad peale ühekordset ettevalmistuskoolitust ka lapse perre saabumisel või selle järgselt nõu ja tuge. Probleme ja ebakindlust võivad tekitada näiteks terviseprobleemid, mis on tingitud bioloogiliste vanemate sõltuvusprobleemidest, kiindumushäired, kohanemiskasutused, käitumisprobleemid ning ka suhtlemine bioloogiliste vanemate ja õdede-vendadega, kes mujal elavad. Seega tuleks Eestis mõelda järelkoolituste teostamisele, mida hetkel perekonnas hooldamisel ei nõuta ning lapsendamise regulatsioon ei hõlma. (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 49)

Kasuvanemate valimine ning ettevalmistamine on väga oluline ka lastele, ebaõnnestunud paigutamised ja sagedased liikumised ühelt hoolduselt teisele avaldavad ebasoodsat mõju nende arengule, mis omakorda mõjutavad tulevikus suhete loomist. (Laklija, 2011, lk 29) Ka lapse baasturvatuks, enesehinnang ning võime õppida ja kogeda uusi kogemusi kujuneb just hooldaja ja lapse omavahelistest suhetest. Lapsel aitab hoida sisemist tasakaalu turvaline kiindumussuhe ning see loob ka usalduse, et ebakindlustunne ja hirm on mööduvad. (Rass *et al.*, 2012, lk 4) Samuti mõjutab see kasuvanemaid, kes tulevikus ei pruugi enam tahta kasulapsi endale võtta. Potentsiaalse kasupere ettevalmistamisesse tuleks suhtuda väga põhjalikult ja hoolikalt ning kasuperede hindamisel arvestada lapse sobivust uude koju. (Laklija, 2011, lk 29)

Silmas pidades lapse huvide kaitset on vaja süstemaatiliselt läbi viia kõikehõlmav hindamine kasuvanematele, et tagada nende sobivus lastega. Olenemata asendushooldusest, mida kasuvanemad pakuvad, peaksid nad läbima kohustusliku väljaõppe, et nad oskaksid kindlaks teha lapse vajadused. (Laklija, 2011, lk 30)

Hetkel kehtivad seadused aga ei reguleeri eestkostjate ettevalmistust eestkoste teostamiseks. Mõned eestkostepere on oma soovil osalenud hooldusperedele mõeldud PRIDE (lühend ingliskeelsetest sõnadest parents, resource, information, development, education) koolitusprogrammis. PRIDE-mudel on loodud USA-s aastal 1990, Eestis on olnud see kasutusel 2000. aastate algusest. Koolitus valmistab ette perekondi, kes võtavad enda kasvatada mittebioloogilise lapse. Eesmärgiks on perele anda vajaminevaid teadmisi supervisioonide ja koolituste kaudu, et kujundada hoolduspered või lapsendajad edukateks kasuvanemateks. (Raudkivi & Linnas, 2016, lk 3)

Üldiselt puuduvad aga andmed, kui paljud eestkoste peredest on vastava koolituse läbinud. Samas on vanemliku hoolitsuseta laste eest hoolitsemisel eestkostjad samasuguses rollis nagu perekonnas hooldajad või lapsendajad ning vajaksid samamoodi ettevalmistust. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 33)

Väga oluline on ka meeles pidada, et perekonnast eraldatud ja vanemliku hoolitsuseta jäänud lastel on enamasti mitmesuguseid psühholoogilisi, emotsionaalseid ning sotsiaalseid erivajadusi, millega tuleb arvestada neid kasvatades ja nende eest hoolitsemisel. Just seetõttu vajavad ka eestkostepered sarnaselt hooldusperede ja lapsendajatega vastavat ettevalmistust, kui nad võtavad perekonda vanemliku hoolitsuseta jäänud lapse (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 43). Peatükis 1.4 tuuakse välja tagajärjed laste psüühikale ja käitumisele, kui neil puudub õiglane isikuhooldus nooremas eas.

1.2. Eestkostjatele pakutavad teenused Euroopas

Eestkostjaid aidates tuleb meeles pidada, et need toetaksid ka laste õigusi ning teeksid head mõlemale osapoolle. Ühinenud rahvaste organisatsiooni (lühend ÜRO) juhised laste asendushoolduse kohta toovad välja, et nende suuniste peaesmärk on edendada lapse õiguste konventsiooni programmi rakendamist ning teiste asjakohaste sätete täiustamist, et tagada kaitse ja heaolu neile lastele, kellel puudub vanemlik hool või kellel on risk see kaotada. (UN General ..., 2010, lk 2)

Igal Euroopa Liidu liikmesriigil on riiklik lastekaitstesüsteem, mis tagab kaitse vanemliku hoolitsuseta lastele. Süsteemi ülesanne on kaitsta laste huve, pakkuda juriidilist esindamist ja üldisemalt lapse heaolu, kui tema vanemad seda ei suuda või ei saa tagada. Vanemad vastutavad lapse kasvatamise ja esindamise eest ning kui nemad pole lapse jaoks olemas, peavad seda kohustust täitma ametiasutused. (European Union ..., 2015, lk 21)

ÜRO laste asendushoolduse juhistes tuuakse meetmete rakendamises välja, et riigid peaksid maksimaalselt ära kasutama oma olemasolevaid ressursse ja eraldama arengukoostöö raames inimressursse ning rahalisi vahendeid, et tagada programmi optimaalne ja järkjärguline rakendamine. Riigid peaksid hõlbustama aktiivset koostööd

kõigi asjaomaste asutuste ja lapse ning perekonna heaolu küsimustes. (UN General ..., 2010, lk 5)

Erinevalt pärandvarast on eestkostel olevad inimesed elusolendid, kelle vajadused muutuvad ja kes on tihti võimetud välja ütlema oma muresid. (Karp & Wood, 2007, lk 5) Sel põhjusel on ka Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õiguse üks standarditest eestkostjatele piisava väljaõppe ja eriteadmiste olemasolu vajalikkus, et toime tulla mitmesuguste heaolu ja lastekaitsega seotud küsimustega. (European Union ..., 2015, lk 39)

Vähem olulisemal kohal ei ole ka riigi erinevad meetmed, et vältida lastest loobumist või perekonnast eraldamist mingil muul põhjusel. Sotsiaalpoliitika programmid peaksid muuhulgas andma perele õigeid hoiakuid, oskusi, pädevusi ja vahendeid, et võimaldada lapsele turvalisus, hoolitsus ja areng. Nende eesmärkide täitmiseks tuleks kaasata riik ja kodanikuühiskond, sealhulgas valitsusvälised ja kogukonnapõhised organisatsioonid, usulised juhid ning meedia. (UN General ..., 2010, lk 7–8)

Need sotsiaalkaitse meetmed peaksid hõlmama järgmist (UN General ..., 2010, lk 7–8):

- Perekonna tugevdamise teenuseid, näiteks lapsevanema kursused ja seansid, positiivse suhte edendamist vanema ja lapse vahel, konfliktide lahendamise oskusi, sissetuleku tekitamist ja vajadusel sotsiaalse abi saamist.
- Toetavaid sotsiaalteenuseid nagu lasteaiad, lepitamisteenused, narkootikumide kuritarvitamise ravi, finantsilist abi ning teenuseid puudega vanematele ja lastele.
- Noortepoliitikat, mille eesmärgiks on anda noortele oskusi ja jõudu näha igapäevaseid raskusi positiivsemalt.

Vastavalt rahvusvahelistele ja Euroopa standarditele peavad kõigil isikutel, spetsialistidel ja vabatahtlikel, kes on seotud laste hooldamise või raviga, olema selleks vajalikud teadmised. See nõue peaks kehtima ka eestkostes ülesandeid täitvate isikute suhtes. Neil peaks olema vajalik suhtumine, oskused ja teadmised oma ülesannete tõhusaks täitmiseks. Ehkki koolituse tähtsust ja vajalikkust rõhutatakse riiklikes poliitikates ning dokumentides, mis käsitlevad lapse kaitset ja ohvrite toetamist, ei pakuta koolitusi praktikas süstemaatiliselt ega korrapäraselt. (European Union ..., 2015, lk 41)

Ühendkuningriigis tehtud uuringus (Pithouse & Rees, 2015) tuuakse välja uurimistulemused, mis aitavad kasulastel saada osaks uues peres. Olulised aspektid efektiivsest kasvatamisest, mis ilmnesid uuringust, olid aktsepteerimine ja soojus koos usaldusväarsusega. Ka kasvatusstiil oli väga oluline aitamaks haavatud noori inimesi, kelle vahepealset rasket käitumist püüti mahendada järjepidava hoole, soojuse ja empaatiaga. (Pithouse & Rees, 2015, lk 197) Sellest tuleb ka vajadus eestkostjaid toetada ja aidata neid, et nende kasvatusstiil mõjutaks lapsi positiivselt.

Eestkostjate sissejuhatavat koolitust pakutakse üldjuhul Euroopa Liidu liikmesriikidest ainult Belgias, Taanis, Soomes, Leedus, Lätis, Hollandis ja Rootsis. Välja arvatud Soomes ja Rootsis, on koolitus teistes riikides kõikidele eestkostjatele kohustuslik. Näiteks Leedus on koolitus kohustuslik kõikidele eestkostjatele, välja arvatud aga sugulased, kes eestkoste kohustust täidavad. Mõnikord, hoolimata olemasolevatele juriidilistele kohustustele, ei toimu praktikas mingisuguseid koolitusi. Näiteks Sloveenia rahvusvahelise kaitse seaduses on kirjas, et eestkostjad peavad läbima kohustusliku väljaõppe, kuid 2010. aastast, kui seadus vastu võeti, ning 2013. aastal läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et selliseid koolitusi eestkostjatele ei toimunud. (European Union ..., 2015, lk 41)

Euroopa hooldusperede mudelite uuringu (Laklija, 2011) tulemuste põhjal on näha riikidevahelisi erinevusi kasuvanemate värbamise, litsentseerimise, koolituste ja järelvalve üle. Kui tegemist on lapse sugulasest kasuvanemaga, siis näiteks Šotimaal, Poolas ja mõnedes Austria osariikides ei pea nad läbima koolitust, värbamist ega litsentseerimist, kuid nende üle teostatakse järelvalvet. Rootsis on seadus aga kõigile ühine, see tähendab, et kõik kasuvanemad, ka sugulussuhtes lapsega, peavad läbima samad toimingud. Sloveenias on sugulussideme ja selle puudumisel erinevuseks ainult litsentsi saamise menetlus. (Laklija, 2011, lk 17)

Mõnes Itaalia regioonis, näiteks Veneetsias on kohalikud omavalitsused korraldanud vabatahtlikele eestkostjatele koolitusi. Paraku ei ole sellised koolitused aga kõigis piirkondades saadaval. Koolitust pakkuvates omavalitsustes on see eestkostjaks volitamise eeltingimuseks. (European Union ..., 2015, lk 42)

Belgias Punase Risti Flandria osakonna projektil on eesmärk juhendada puuduvate kogemustega eestkostjaid. Selles projektis saavad eestkostjad korrapäraselt kokku ning arutavad eestkoste eri tahke ja jagavad näpunäiteid, teadmisi ja kogemusi. Juhendaja tööks on neid toetada ning vajadusel anda teavet, kuidas ametiasutustega koostööd teha. Projekt aitab eestkostjaid erinevate ülesannete ja kohustustega tulemuslikumalt hakkama saada. (Euroopa Liidu ..., 2015, lk 3; 50)

Prantsusmaal seisneb erinevus aga koolitustes, mis on mõeldud professionaalsetele kasuvanematele (kasuvanemad, kes on täitnud erinõuded), hooldusperedelt aga ei nõuta spetsiaalsetest koolitustest/õpetustest osavõtmist. Ungaris on aga silmnähtavad erinevused väljaõppe osas, kus professionaalsed kasuvanemad peale kohustuslikku väljaõpet, mis on kõigil ühesugune ja lõpeb eksamiga, peavad osa võtma veel paarist lisatunnist. Samuti on erinevad lepingud, kus professionaalsed kasuvanemad kirjutavad alla töölepingule ja nii-öelda traditsioonilised kasuvanemad sõlmivad hoolduspere lepingu. (Laklija, 2011, lk 17–18)

Hollandis korraldatakse koolitusi neile kasuvanematele, kes soovivad tegeleda spetsialiseeritud kasuperes hooldamisega ja lühemaid ettevalmistusi tugiperedele, kes laste eest hoolitsevad ainult nädalavahetustel. Ka Poolas on erinevaid koolitusmooduleid töötaja staatusega kasuvanematele (näiteks väikelapse kasuvanemad peavad läbi tegema spetsiaalse koolituse laste kodudes või haiglates). Samuti on Serbias kinnitatud koolitusprogrammid erakorralistele kasuvanematele, Downi sündroomiga laste kasuvanematele, vaimse puudega, inimkaubanduse ohvrite ja imikute hooldamiseks. (Laklija, 2011, lk 18)

Erandkorras reguleerivad õigusaktid eestkostjate koolituste kestust ja sisu. See on näiteks Läti puhul, kus lapse õiguste kaitse seadus sätestab, et kohaliku omavalitsuse üksus peab oma eelarve piires tagama eestkostjate ühekordse koolituse. Koolitusprogramm on 60 akadeemilist tundi ja sisaldab õigusakte (10 tundi), suhtlemist perekonnas (30 tundi), lapse arengut (10 tundi) ja lapsehoidu (10 tundi). Koolitust pakutakse isikutele, kes on juba saanud eestkostja staatuse. Siiski ei ole õigusaktides ette nähtud, et see koolitusprogramm on enne eestkostjaks nimetamist kohustuslik ning see ei ole alati ka hiljem kättesaadav. (European Union ..., 2015, lk 42)

Enamikus liikmesriikides vastutab eestkostetasutus järelevalve, toetuse ja koolituse pakkumise eest kõikidele eestkostjatele, ka siis, kui need on lapse sugulaste seast. Näiteks Saksamaal on hooldajal õigus eestkostesõltsannete täitmisel noorte hoolekande büroo ja perekonnakohtu toetusele. Bulgaarias peab sotsiaalabi osakond tegema koostööd määratud eestkostjatega, kui need on üksikisikud, ning andma neile vajaduse korral nõustamist ja juhendamist, sealhulgas lapse heaolu ja arengu küsimustega seotud koolitust. Ungaris on eestkostjad eestkoste institutsiooni järelevalve all, mis osutab neile professionaalset abi ja toetust sotsiaalteenuste/büroode piirkondliku võrgustiku kaudu. (European Union ..., 2015, lk 43)

Eestkostja järelevalve sisaldab praktikat kindlustamiseks õigeaegselt esitatud ja kohtu poolt kontrollitud eestkostja raporteid, aruandeid ja plaane; regulaarset uurimist töövõimetute isikute olukorrast; kontrollimist ja uurimist kaebustest või probleemidest; varade kaitsmise tehnikatest ja sanktsioone valede dokumentide esitamise või eestkostja hoolimatusest. Ilma järelevalveta ei saa kohus tagada ühiskonna kõige haavatavate liikmete heaolu. (Karp & Wood, 2007, lk 5)

Järelevalve saab aidata eestkostjaid, näiteks esitades kohtule järelepäringuid, kui miski on valesti, andes eestkostjale teada kohtu ja ühiskonna ootustest. See võib pakkuda kasulikku tagasisidet ning tuge nõudlikus olukorras ja anda kontrollivat ning ennetavat mõju. Lisaks võib järelevalve võimaldada jälgida eestkoste juhtumeid ja hinnata kohtuotsuste mõju. (Karp & Wood, 2007, lk 5)

Erinevad teenused, koolitused ja järelevalve on abiks nii eestkostjatele kui ka eestkostetavatele. Teenused pakuvad tuge ning koolitused annavad uusi teadmisi, et uue olukorraga kohaneda ning leida tekkinud küsimustele vastused. Ka eestkostetavate kohanemine uues keskkonnas on sellevõrra kiirem ning pingevabam. Eestkostjatele järelevalve teostamine annab kindlust, et tegutsetakse õigesti ja alateadlikult tekitab tunde, et neid pole unustatud ning nende tegemised lähvad korda ka teistele.

1.3. Eestkostjate õigusi ja kohustusi reguleerivad õigusaktid Eestis

Eestis reguleerib eestkostetasutuste tööd sotsiaalhoolekande seadus ja füüsilisest isikust eestkostjate tööd perekonnaseadus. Antud seadusi on vaja, et kaitsta vanemliku hooleta laste vara ning isikuhooldust. Schwabi artikli (viidatud Olm, 2007, lk 11 vahendusel) kohaselt peetakse eestkoste all silmas reeglina hoolitsemist alaealiste eest, kelle vanematel puuduvad õigused lapse üle ning igapäevaste tegevustega mitte hakkamasaavata inimeste üle.

Eestis jõuab info eestkostet vajavate isikute kohta sotsiaaltöötajateni hästi, vahel tuleb algatus kohtu poolt, kes alustab ise eestkostemenetluse kohtule muudes asjades ilmnenud asjaolude tõttu. Vahel laekub informatsioon kogukonnaliikmetelt, mõnelt riigiasutuselt või hoolekandetasutusest. Erinevused omavalitsustes eestkostetavate arvu mõjutavaks teguriks on tihti asjaolu, et nähakse probleemi eestkostja kohustuste täitmises ning sellest püütakse kõrvale hoiduda. Kõrvalehoidmist võimaldab näiteks teadaolevale eestkostevajadusele mittereageerimine. (Tuubel, 2013, lk 16)

Eestkoste seadmise sätestab perekonnaseaduse (PKS) § 173, milles on kirjas, et kohus otsustab eestkoste määramise omal algatusel, isiku avalduse või valla- või linnavalitsuse avalduse alusel (Perekonnaseadus, 2009). Nagu on nõutud ka Euroopa Liidu õiguses, peavad määratud eestkostjad oma ülesannete edukaks täitmiseks saama sissejuhatava ja täienduskoolituse, mille üle peaks eestkostetasutus seisma (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 45).

Hetkel aga ei reguleeri seadus ega muud õigusaktid eestkostjate ettevamistust (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 48). Seega tuleks seadusega paika panna eestkostjate alus- ja jätkuõpe. Sotsiaalhoolekande kohaselt on hoolekande ja eestkoste korraldamine, lapse eestkostja ja teda kasvatavate isikute toetamine ning nõustamine kohaliku omavalitsuse ülesanne. Selleks tuleb koostööd teha asjaomaste isikute ja asutustega ning perega endaga. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 45)

Eestkoste puhul peab eestkostja vastutama piiratud teovõimega isiku või alaealise vara ja isikuhoolduse eest, seetõttu on oluline kindlaks teha tema sobivus eestkostjaks. Seega on PKS § 174 -s eestkostjale järgnevad nõuded (Perekonnaseadus, 2009):

- (1) Eestkostjaks võib olla täisealine täieliku teovõimega füüsiline isik;
- (2) Eestkostjaks ei või olla isik, kellelt on vanema hooldusõigus täielikult või osaliselt ära võetud või kes on varem rikkunud eestkostja kohustusi. Eestkostjaks ei või määrata selle tervishoiu- või hoolekandeametuse töötajat, kus laps viibib;
- (3) Eestkostjat valides arvestatakse tema isikuomadusi, varalist seisundit ja võimeid eestkostja kohustusi täita, vanemate eeldatavat tahet ning tema suhteid lapsega, kelle üle eestkoste seatakse, lapse üleskasvatamise järjepidevust ning lapse rahvuslikku, usulist, kultuurilist ja keelelist päritolu. Kohtul ja valla- või linnavalitsusel on eestkostjat valides õigus nõuda eestkostjaks määratavalt isikult dokumente ja informatsiooni tema sobivuse hindamiseks;
- (4) Isiku võib eestkostjaks määrata tema nõusolekul.

Kuna eestkoste seadmine on sarnane lapsendamisega ning tegu on ka perekonnaõigusliku toiminguga, reguleerib perekonnaseadus eestkostja ülesandeid nii lapse isikuhooldusõiguse kui ka varahooldusõigusega seonduvalt. Eestis on suhteliselt palju eestkostjaid, kes on vanemliku hooleta jäänud lapse võtnud enda eestkoste, kuid tegemist ei ole alati lapse sugulastega. Üldjuhul on KOV perekonda hooldamisele või asenduskoduteenusele paigutatud lapse seaduslik esindaja. Perekonnaseadus välistab aga võimaluse, et lapse eestkostjaks saaks määrata selle hoolekandeametuse või seal töötava isiku, kus laps viibib. (Sotsiaalministeerium, 2014, lk 23)

PKS § 179 toob välja, et eestkostja on eestkostetava seaduslik esindaja. See annab eestkostjale õiguse ja kohustuse hoolitseda oma ülesannete piires eestkostetava isiku ja vara eest. Eriestkostjale määratud valdkondade puhul ei ole eestkostjal esindusõigust ega kohustusi. Eestkostjal puudub võimalus anda oma kohustusi kolmandale isikule. Lapse vanust ja arengut arvestades küsib ja arvestab eestkostja eestkostetava arvamust eestkoste teostamisel. Alaealise vara peab eestkostja valitsema hea eestkostja

hoolsusega. Oma kohustuste süüalise rikkumisega tekitatud kahju eest vastutab eestkostja ise. (Perekonnaseadus, 2009)

Eestkoste puhul on vajalik teada täpsemalt ka selle tasustamise kohta. PKS § 192 on kirjas, et üldjuhul teostatakse eestkoste tasuta, kui kohus ei ole määranud seda teisiti. Samas võib kohus määrata tasu tema ülesannete täitmiseks, kui see on eestkostetava varalist seisundit ning poolte vahelist suhet silmas pidades mõistlik. Samuti on eestkostetava vara arvel eestkostjal õigus teha kulutuste hüvitamine, kui eestkoste teostamisest on tekkinud talle kulutused. Nii eestkostja kui ka eestkostetav võivad taotleda riigi menetlusabi kulude ja tasu maksmiseks. Justiitsministeeriumi vahendusel võib riik ette näha eestkoste teostamiseks täiendavaid rahalisi toetusi. (Perekonnaseadus, 2009)

Perehüvitiste seadus § 20 sätestab aga toetuse saamise eestkostetava lapse kohta, kus on kirjas, et (Perehüvitiste seadus, 2016):

- (1) Eestkostetava lapse toetuse saamise õigus on lapsel, kelle vanemad ei täida perekonnaseadusest tulenevat kohustust last kasvatada ja tema eest hoolitseda ning kelle üle on seatud eestkoste.
- (2) Eestkostetava toetuse saamise õigus tekib eestkoste kohtumääruse jõustumise päeval ning toetuse maksmine lõpetatakse eestkoste lõppemisele järgnevast kuust.
- (3) Kui eestkoste lõpeb seoses lapse 18-aastaseks saamisega, makstakse käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud toetust selle jooksva õppeaasta lõpuni põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse tähenduses, millal laps saab 19-aastaseks, või õpilase kooli nimekirjast väljaarvamiseni, kui ta vastab käesoleva seaduse § 17 lõikes 2 sätestatud tingimustele.
- (4) Eestkostetava lapse toetuse suurus on 240 eurot iga eestkostetava lapse kohta.

Kindlasti ei tohiks arvata, et eeskostjaks saades ei kaasne sellega järelvalvet, et veenduda eeskoste õiglasel toimimisel. PKS § 193 on kirjas, et kohus võib teostada eestkostja tegevuse üle kontrolli ning teha ettekirjutisi tema ülesannete täitmiseks. Ettekirjutiste järgimata jätmise korral on kohtul õigus eestkostja vabastada. Pidades

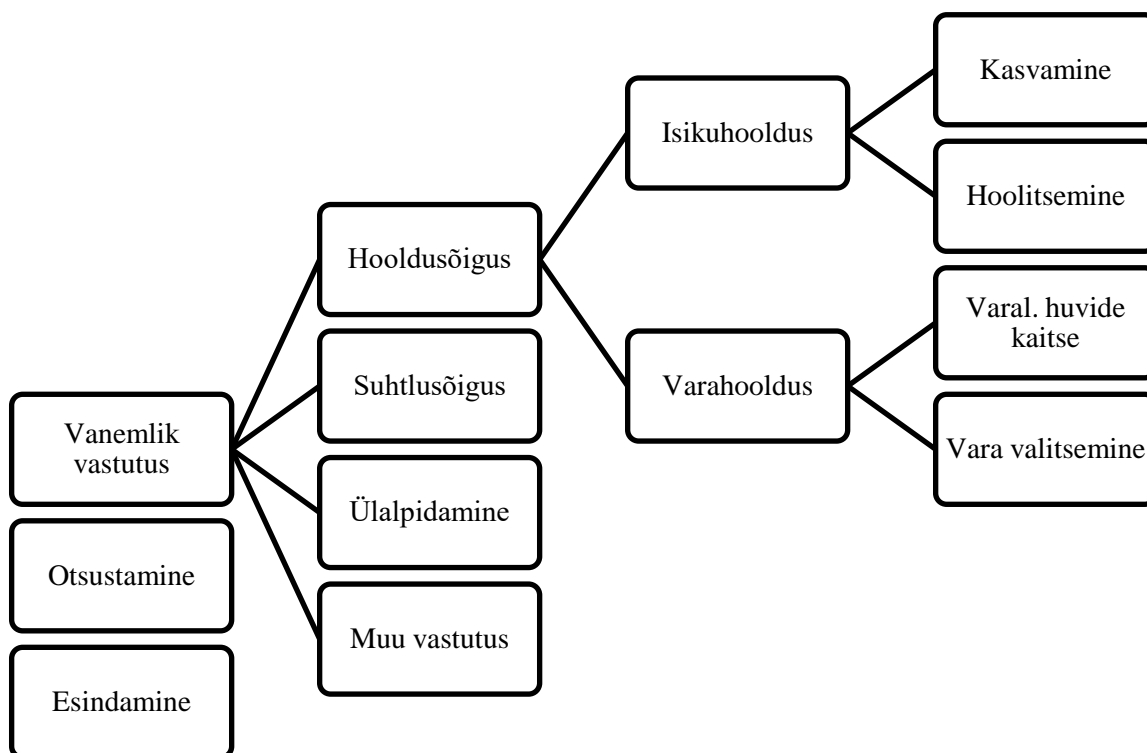
silmas aga eestkostetava huve, võib kohus kõrvaldada eestkostja oma ülesannete täitmisest kuni tema vabastamise otsustamiseni. (Perekonnaseadus, 2009)

Eestkostjatel on oluline teada PKS § 194, mille alusel võib kohus igal ajal nõuda eestkostjalt informatsiooni tema ülesannete täitmise kohta. Samuti peab eestkostja esitama kohtule iga-aastase kirjaliku aruande, kus on kirjas eestkostetava vara valitsemise ja eestkostja muude ülesannete täitmise info. Aruandes peab eraldi välja toodud olema ka tehtud kulutused ja neid tõendavad dokumendid. Tõendavaid dokumente ei lisata aga igapäevaseks ülalpidamiseks tehtud kulutuste kohta. Aruannet kontrollitakse sisuliselt, hinnatakse tehtud kulutuste põhjendatust ning nõutakse vajadusel selgitusi või aruande parandamist ja täiendamist. Kirjalikud aruanded säilitatakse kohtus. (Perekonnaseadus, 2009)

Eestkostjate õigusi ja kohustusi reguleerivate õigusaktide eesmärk ja mõte on toimida nii, et eestkostetavate, olgu nendeks siis piiratud teovõimega täisealised või alaealised, oleksid kaitstud nii varaliselt kui ka isiklike huve silmas pidades. (Olm, 2007, lk 11) Seega on väga oluline, kuidas riigis on seadused üles ehitatud ja kuidas nende täitmist kontrollitakse.

1.4. Tagajärjed eestkostetava psüühikale õiglase isikuhoolduse puudumisel

Kõik lapsed vajavad kasvamiseks stabiilset ja turvalist elukeskkonda ning selle peavad tagama neile vanemad. Oma bioloogiliste vanemate puudumisel täidavad neid kohustusi neile määratud hooldajad. Seega on lisaks eestkostetava vara hea hooldsusega valitsemisele eestkostjal kohustus kontrollida eestkostetava isikuhooldust. Eestkostja juures kasvades rakendatakse lapse isiku eest hoolitsemisel vanema õigusi ja kohustusi. (Kivi, 2014, lk 36–37) Joonisel 2 on kujutatud vanemliku vastutuse jagunemist.

Joonis 2. Vanemliku vastutuse jagunemine. (Arrak, 2011, lk 7)

Aidates lapse stabiilsesse ja rahu pakkuvasse asenduskodusse, lapsendaja- või hooldusperesse, ollakse positiivselt meelestatud, kuna laps sai välja hoolimatust või mõnel puhul ka väärkohtlemisega perest ning saab tunda toetavat ja armastavat elukeskkonda. Vahel aga juhtub, et need lapsed (mõned kohe alguses ja teised hiljem) hakkavad peale esmast vaimustust teisiti käituma. (Wieland & Riis, 2012, lk 36)

Mõni hakkab oma uut vanemat lööma, öeldes, et nende heaks ei tehta midagi ning ollakse halvad, nad lähevad peitu, ronides mööbliesemete alla, näitavad välja ükskõiksust või ka vastupidist, nutavad ning klammerduvad kasvataja külge, kuigi nende aitamiseks ja armastuse pakkumiseks nähakse väga palju vaeva. Mõistmaks neid lapsi tuleks mõelda, kuidas on eelnevad lapsepõlvetraumad lapse aju, lihaskonda ja autonoomset närvisüsteemi mõjutanud ning mitte analüüsida ainult olukordi, millest need lapsed osa on saanud. (Wieland & Riis, 2012, lk 36)

Laps, kes oma vajadusi on õppinud väljendama, erineb juba koolis lapsest, kelle tundeid on väikelapseeas mittemõistatud või ignoreeritud. Laps oskab tähelepanu paremini

juhtida, hästi käituda ja on enesekindlam, kui tema vajadustega on arvestatud, teda on hästi kasvatatud ning hoitud kui laps, kelle vajadusi ei ole arvestatud. Saab väita, et lapse enesehinnang, käitumine ja emotsionaalne areng on tihedalt seotud. Täiskasvanute ülesandeks ongi ära tunda abi vajavad lapsed ning mõista ja aidata neid. (Järv-Mändoja *et al.*, 2008, lk 14)

Lapse sündides reguleerib tema erutust ja motoorikat – keskaju, kiindumusmustrite kujunemist – parempoolne otsmikusagar, emotsioonide töötlust – limbiline süsteem, südamerütmi ja vererõhku ajutüvi. Näiteks kui lapse elukeskkond on varajases lapsepõlves halvasti korraldatud (uimastite ja alkoholi tarvitamise või väärkohtlemise tõttu), siis need ajupiirkonnad saavad ülestimuleeritud, liigselt erutust ning emotsionaalseid reaktsioone. Keha saab üleerutatud ajult signaali, et ollakse stressis ning neerupealsed väljastavad stressihormooni, mis omakorda liiguvad ajju tagasi ja seiskavad mõtlemise ning õppimise piirkonnad. (Wieland & Riis, 2012, lk 36–37)

Õhkkond, mis pakub väga vähe rahustavat, ei arene lapse erutuse ja motoorsete funktsioonide reguleerimise süsteem keskajus õigesti. Laps kogeb seega suurt erutust koos äkkiviha ja ängistusega ning ei suuda ennast ise maha rahustada ehk tema kiindumussüsteem on korrast ära. Kodudes, kus imik või väikelaps kasvab üles äärmuslikus hoolimatuses, jääb puudu nii rahustavatest kui ka ergutust pakkuvatest tingimustest. Seega ei oska laps hiljem huvi tunda mõnest tegevusest ja tunda positiivset kiindumust, ning ei oska end maha rahustada erutuse korra. (Wieland & Riis, 2012, lk 37)

Vaimse tervisega seotud seisundid mõjutavad märkimisväärselt noorte arengut ning sotsiaalset ja majanduslikku integratsiooni. Vaimse tervise olek noorukieas ja noortel täiskasvanutel võib avaldada märkimisväärselt negatiivset mõju turvalise ja terve suhte loomiseks eakaaslaste, vanemate, õpetajate ja romantiliste partneritega. Need mõjutavad negatiivselt ka noorte suutlikkust edukalt moodustada toetavaid ja tervislikke suhteid ning toime tulla konfliktidega, mis on eriti segadusesse ajavad, arvestades, et noorukieas on isiksuse kujunemise ja rollide võtmise aeg. (Dunn, McLaughlin, Slopen, Rosand & Smoller, 2013, lk 8)

Oskamatus luua inimestevahelisi suhteid ja neid hoida võib avaldada sotsiaalselt ja emotsionaalselt püsivat mõju. Vaimse tervisega seotud probleemid suurendavad vaesuse tõenäosust, piiravad töövõimalusi ja mõjutavad negatiivselt töö tulemuslikkust (Kessler & Frank, viidatud United Nations, 2014, lk 7 vahendusel). Seoseid on leitud ka lapsepõlves kogetud väärkohtlemise ning vanemas eas depressiooni, halva käitumise ja suitsiidsete mõtete vahel. (Dunn *et al.*, 2013, lk 8)

Autonoomse närvisüsteemi (see kontrollib südant, kopse, seedimist ja ainevahetust) tase nihkub normaalsest kõrgemale tasemele, kui laps kasvab üles teda mittetoetavas keskkonnas. See mõjutab aga lapse närvisüsteemi ning tal on tunduvalt raskem oma tunnetest jagu saada, need võivad võimenduda, mille tõttu võib laps kaotada kergemini enesevalitsuse ja tema reageerimine ning mõtlemine võivad olla ebakohased. Juba niigi kõrge erutuse tase võib lapse endast välja viia ka väikesest asjast ning kuna tal puudub võime end ise maha rahustada, võib laps minna tardumusseisundisse või kasutab dissotsiativset käitumist [üldiselt mõistetakse selle all isiku valu, hirmu- ja näljatunnete, meenutamisevõime ning keskkonnataju eraldumist ja mineviku kadumist mälust osaliselt või täielikult (Hermann, 2010, lk 2)], et pääseda raskest situatsioonist tekkinud talumatust seisundist. (Wieland & Riis, 2012, lk 37)

Varajases eas kogetud hüljatus ning vähene ergutus mõjutab närvisüsteemi, muutes lapse sisimas loiuks, mis võib jätta mulje, et ta ei ole motiveeritud elus midagi saavutama. Kuna sellise lapse erutustase on nii madal, siis tema jaoks tunduvad tavaliselt tõsised ohusignaalid ainult natukene häirivatena. Seega kalduvad sellised lapsed tegelema tegevustega, millel on väga suur risk, et tunda põnevust ja kõrgemat erutust. Tavaliselt ei õpi sellised lapsed ka tagajärgedest, sest nad ei koge neis situatsioonides sellist ebameeldivust, nagu seda teeks normaalselt toimiva autonoomse närvisüsteemiga laps. (Wieland & Riis, 2012, lk 37)

Surma ja leina tagajärjed on iga inimese jaoks erinevad. Kohesed mõjud peale vanema surma on igapäeva ja elustiili muutused: esineda võivad tervislikud ja psühholoogilised probleemid, muutused rutiinis ja elukeskkonnas (Raveis *et al.*; Silverman & Worden, viidatud Apelian & Nesteruk, 2017, lk 81 vahendusel). Need võivad last kahjulikult mõjutada ja rakendada pikema ja raskema leina protsessi.

Perekonnad võivad seista silmitsi paljude igapäevaste muutustega, nagu kolimine ja kooli vahetus; ellujäänud vanema emotsionaalse kättesaadavuse vähenemine; kommunikatsioonihäired; noorte töölemineku vajadus ja majapidamistöõde suurenemine, eriti pärast ema surma. Peres olevad tütreid võivad üle võtta ema rolli, mis annab neile suure vastutuse varases eas. (LaFreniere & Cain, viidatud Apelian & Nesteruk, 2017, lk 81 vahendusel).

USA-s läbiviidud uuringu tulemusena tuli välja, et vanema kaotanud lapsele võivad abiks olla sõbrad, kes on samasuguses olukorras olnud, aidates normaliseerida tundeid ja pakkuda tuge. Uuringus osalejate arvates on grupiteraapia kogemused kasulikud kogu elu jooksul, eriti kui tegu on vanemaid leinavate isikutega. Individuaalne teraapia ei olnud neile nii efektiivne kaotuse alguses kui hiljem. (Koblenz, 2016, lk 227–228)

Ühendkuningriigis läbiviidud uuring (Pithouse & Rees, 2015) toob välja tulemused, mis aitavad kasulastel saada osaks uues peres. Kogu aeg üritati kaardistada bioloogiliste lastega perede tavasid, mis toetaksid edukat üleskasvatamist. Olulised aspektid efektiivsest kasvatamisest, mis ilmnesisid uuringust, olid aktsepteerimine ja soojus koos usaldusvärsusega. Õige kasvatustiil oli väga oluline aitamaks haavatud noori inimesi, kelle vahepealset rasket käitumist parendati järjepideva hoole, soojuse ja empaatiaga. (Pithouse & Rees, 2015, lk 197)

Lapsele on oluline, et tema arvamust arvestatakse ning teda puudutavates küsimustes saab ta ka ise otsuseid langetada. Täiskasvanud saavad lapsega vesteldes selgeks teha tema vajadused ja eelistused ning selle põhjal luua sobivaimad ja parimad tingimused. Ka lapsepõlvesotsioloogid kinnitavad, et laste arvamust tuleb usaldada. (Eesti Statistika, 2013, lk 28)

Kasupered peaksid rakendama ka realistlikke reeglid, mitte rõhuvaid, ning silmas pidama, et need oleksid kohandatud kasulapse vajadustega. Uue perekonna reeglite teadmine ja oskus neist aru saada aitavad lapsel lihtsamini perekonda sulanduda. Uurimus tõi ka välja, et mõnedel hooldajatel käis kergemalt „klõps“ selliste lastega kui teistel. Kui „klõpsu“ ei tekkinud, oli selge, et kasulapse kasvatamine oli üsna sunnitud ja stressirohke kogemus perekonnale. (Pithouse & Rees, 2015, lk 197)

Lapsed peavad hea suhte märksõnadeks usaldust, hoolimist, austamist, arvamustega arvestamist, vabalt suhtlemist ja heatahtlikku suhtumist. Neile on oluline, et ka nende arvamusi kuulatakse ja võetakse arvesse, samuti, et nende probleeme kuulatakse ja neid lohutatakse rasketel hetkedel. Heatahtliku suhtumise all tuuakse välja näiteks kiiresti leppimine ja tihe kallistamine. (MTÜ Lastekaitse ..., 2015, lk 10)

Ka uuringus (Pithouse & Rees, 2015) toodi välja, et füüsilisele lähedusele pööratakse tänapäeval liiga vähe tähelepanu. Füüsiline lähedus annab suurt mõju lapse enesehinnangule. Puudutused ja kallistused olid kõrgelt hinnatud väiksemate kasulaste puhul, kellel oli vähe kogemusi positiivsel ja mõnel juhul ka mitteseksuaalsel intiimsusel. Samuti peab andma aega hooldaja ning lapse vahelisele privaatse ja intiimse suhte loomiseks, et tagada side ja kuuluvustunne. Kasulapsed vajavad selgesti neile kuuluvat ruumi (magamistuba) ja nende enda asju. Koht mängu ja vaba aja veetmiseks on oluline keskkond, mis loob võimalused kasulastele arendamiseks oma oskusi hakkamasaamiseks erinevate olukordade ja inimestega. (Pithouse & Rees, 2015, lk 199)

Seega on lapse kohanemisel uue keskkonnaga abiks just eestkostja. Tema kui uus vanem peab tundma nüüdsest lapse vajadusi ning pakkuma omalt poolt tuge ning mõistmist, et laps tunneks end turvaliselt ning hästi. Et ära hoida järgnevaid traumasid ja üleelamisi lapse elus, on eestkostjate oskus neid ennetada väga oluline.

2. UURING ALAEALISTE LASTE EESTKOSTJATELE PAKUTAVATE SOTSIAALTEENUSTE VAJALIKKUSEST

2.1. Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas omavalitsuste, osavallakeskuste ja osavaldade pakutavad sotsiaalteenused

Kuna Eestis puuduvad spetsiaalselt eestkostjatele suunatud sotsiaalteenused, siis uurimistöö keskendub Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas omavalitsustes, osavallakeskustes ja osavaldades pakutavatele sotsiaalteenustele, mis sobivad eestkoste peredele, aidates eestkostet edukamalt teostada.

Rahvastikuregistri andmete põhjal on Eestis 21. veebruari 2018. aasta seisuga eestkostel alaealisi 2040. Neist 688 lapse eestkostjaks on asutus ja 1352 lapse eestkostjaks eraisik (E. Varis, e-kiri, 21.02.2018). Tabelis 1 on välja toodud Sotsiaalministeeriumi päringuga Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna eestkostetoetuse saamise kaudu järgmised andmed (M. Sarv, e-kiri, 08.05.2018):

Tabel 1. Eestkostetoetuse saajad Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas.

Maakond	Eestkostel laste arv	Eestkostjate arv
Pärnumaa	83	65
Läänemaa	15	13
Viljandimaa	39	31

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti register, Sotsiaalministeeriumi päring

Sotsiaalhoolekande seaduse § 5 ja § 14 sätestavad, et Eestis korraldab inimese rahvastikuregistrisse kantud elukohajärgne kohalik omavalitsus sotsiaaltoetuste, -teenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist. Igal omavalitsusel on õigus kehtestada abi osutamise kord, mis peab sisaldama kirjeldust sotsiaalteenustest ja

sotsiaaltoetustest, mida nad osutavad ja maksavad. Samuti peab olema ära toodud tingimused sotsiaalteenuste ja -toetuste saajatele. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015)

Sotsiaalhoolekande seaduse § 3 toob välja, et omavalitsuste pakutav abi peab olema inimesele õigeaegne ja rahuldama tema muutuvaid vajadusi, tagama teiste ühiskonnaliikmetega võrdsed võimalused ja parandama elukvaliteeti. Reeglina püütakse leida abistamise meetmeid, mis leiaks võimalusi, et inimene oleks suuteline võimalikult iseseisvalt oma elu korraldada. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015)

Kuna kohalikel omavalitsustel on kohustus pakkuda erinevaid sotsiaalteenuseid, siis on eestkostjatel võimalik abi saada ka Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas. Uurimistöö raames on tutvustatud hetkel nendes kolmes maakonnas pakutavaid sotsiaalteenuseid, mis sobivad ka eestkoste peredele. Pärnu maakonna alla kuuluvad 2018. aastast Pärnu linn, Lääneranna, Põhja-Pärnumaa, Kihnu, Tori, Saarde ja Häädemeeste vallad (Asustusüksuste ..., 2017, lk 46–55). Lääne maakonna alla kuuluvad 2018. aastast Haapsalu linn, Vormsi ja Lääne-Nigula vallad (Asustusüksuste ..., 2017, lk 29–33). Viljandi maakonda kuuluvad 2018. aastast Viljandi linn ja vald, Põhja- Sakala ja Mulgi vallad (Asustusüksuste ..., 2017, lk 84–89).

Tabelis 2 on välja toodud sotsiaalteenused, mida pakuvad ja tutvustavad oma kodulehtedel Pärnu-, Lääne- ja Viljandi maakondade linnad ja vallad ning mis toetaksid eestkoste korraldamist.

Tabel 2. Eestkoste korraldamist toetavaid sotsiaalteenuseid pakkuvad linnad ja vallad.

Teenus	Teenust pakkuvad linnad, vallad
Tugiisikuteenus	Pärnu linn, Audru v., Paikuse v., Tõstamaa v., Põhja-Pärnumaa v., Saarde v., Haapsalu linn, Lääne-Nigula v., Viljandi linn
Lapsehoiuteenus	Paikuse v., Tõstamaa v., Lääne-Nigula v.
Sotsiaalnõustamine	Tõstamaa v., Lääneranna v.
Koolipsühholoogi teenus	Haapsalu linn
Psühholoogiline nõustamine	Haapsalu linn
Esmane psühholoogiline kriisinõustamine	Haapsalu linn

Allikas: Haapsalu Linnavalitsus, *s.a.*, Sotsiaalteenused. Loetud aadressil <http://www.haapsalu.ee/sotsiaalteenused1>; Lääne-Nigula Vallavalitsus, *s.a.*, Sotsiaalteenused. Loetud aadressil <http://www.laenenigula.ee/sotsiaalteenused>; Lääneranna Vallavalitsus, *s.a.*, Teeninduskeskustes osutatavad teenused. Loetud aadressil <http://www.laanerannavald.ee/kontaktid>; Paikuse Vallavalitsus, *s.a.*,

---

Sotsiaalteenused. Loetud aadressil <http://www.paikuse.ee/sotsiaalteenused>; Põhja-Pärnumaa vald, *s.a.*, Sotsiaalteenused. Loetud aadressil goo.gl/3av7HY; Pärnu linn Audru osavald, *s.a.*, Teenused ja toimingud. Loetud aadressil <http://www.audru.ee/teenused-ja-toimingud>; Pärnu Linnavalitsus, *s.a.*, Teenused, toimingud. Loetud aadressil goo.gl/U8Ww85; Saarde Vallavalitsus, *s.a.*, Sotsiaalteenused. Loetud aadressil <http://saarde.kovtp.ee/sotsiaalteenused>; Tõstamaa osavald, *s.a.*, Sotsiaalteenused. Loetud aadressil goo.gl/BT38wp; Viljandi linnavalitsus, *s.a.*, Teenused ja toimingud. Loetud aadressil <http://www.viljandi.ee/teenused-toimingud-sots>.

Tugiisiku teenuse abil saavad abivajavad isikud nõustamise kaudu juurdepääsu oskustele, ressurssidele ja teadmistele, mis aitavad neil saavutada oma elu üle kontrolli ja parandada eluviisi kvaliteeti. Tugiisik jõustab ning abistab, juhendades isikut kohustuste täitmisel või raske olukorraga toimetulekuks igapäevases elukeskkonnas. (Pärnu ..., 2014, lk 9)

Teine teenus, mis aitaks eestkostjaid 1,5- kuni 3-aastaste laste puhul, oleks lapsehoiuteenus. Teenust pakutakse lasteaiakohtade, õpilaskodude ja pikapäevarühmade kõrval täiendava hooldamise ja järelvalve võimalusena, et toetada vanemate töötamist, õppimist või toimetulekut. Riik hüvitab KOV-i kaudu teenuse kulusid raske või sügava puudega lapse vanemale, kuna neil vanematel on suurem hoolduskoormus ja vajadus vaba aja järgi. (Pärnu ..., 2014, lk 53)

Sotsiaalnõustamise eesmärgiks on anda isikule teavet sotsiaalsetest õigustest ja aidata teda konkreetsete sotsiaalsete probleemide lahendamisel, et soodustada isiku edaspidist toimetulekut. (Pärnu ..., 2014, lk 8) Sotsiaalnõustamist vajavad eestkostjad kindlasti rohkem alguses, kui eestkoste on neile alles uus.

Eestkostetavate vaimset tervist silmas pidades on neile abiks koolipsühholoogi teenus, psühholoogiline nõustamine ja esmane psühholoogiline kriisinõustamine. Põhikooli-ja gümnaasiumiseaduse § 37 lõike 3 alusel on tugispetsialistide teenuse kirjelduse § 2-s, et koolipsühholoog hindab õpilase õppeprotsessis toimetulekut ning psühholoogilist arengut, teotab õpilast ning nõustab vanema ja kooli personali kriisisituatsioonist väljatulekuks, korraldades neile vajaminev tugi. (Tugispetsialistide ..., 2018)

Psühholoogilise nõustamise puhul abistatakse isikut tema enesekindluse tõstmiseks, aidatakse vanematest sõltumatuks saamisel, keskendutakse iseolemisele sõprade seas, lähisuhete loomisel ja seksuaalprobleemide puhul. Eesmärgiks on tõsta noorte

vastupidavust stressile ning toimetulekuvõimet, et elus ise hakkama saada. (Pärnu ..., 2014, lk 55) Esmase psühholoogilise kriisinõustamise eesmärgiks on inimese psühholoogilise tasakaalu taastamine, mille puhul aidatakse kohaneda uue olukorraga, tõsta vastupidavust stressile ja leida uusi eesmärke. Kriisiolukordadeks võivad olla näiteks lähedase inimese surm, elukohamuutused, raske haigus või ka suhete katkemine oluliste inimestega. (Haridus- ja ..., 2007, lk 10)

Pärnu linna sotsiaalosakonna lastekaitseteenistuse juhataja arvates on Pärnumaa eestkostjad kõige rohkem kasutanud sotsiaalnõustamist. Samuti on antud ka eestkostjatele infot, kuhu ja kelle poole abi vajades pöörduda (I. Peterson. e-kiri, 13.04.2018).

Kuna lastel on kõige paremaks elukeskkonnaks perekond, olgu see siis oma bioloogiliste vanematega või mitte, tuleks püüda aidata kogu peret, et säiliks turvaline ja stabiilne keskkond kasvamiseks. Selle eesmärgi täitmiseks on oluline toetada sotsiaalteenustega perekondi, et ennetada laste äravõtmist või andmist.

2.2. Uurimismetoodika ja valimi kirjeldus

Käesoleva töö puhul on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit ning andmekogumiseks intervjuud, kuna sellega on võimalik mõista ja selgitada nähtusi minnes süvitsi. Uurimistöös kasutatakse poolstruktureeritud või struktureerimata (avatud vastustega) küsimuste baasil intervjuerimist. (Õunapuu, 2014, lk 52–53)

Autori arvates on Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna eestkostjatelt hea koguda arvamusi ja kogemusi sotsiaalteenuste puudustest või tugevustest just intervjuu kaudu. Väiksem valim annab võimaluse keskenduda kitsamale piirkonnale ning esitada konkreetsemaid küsimusi. Küsimused on koostatud antud uuringu teemat puudutavast materjalist lähtuvalt, mis selgitab toe ja teenuste vajadust eestkostjatele, et vanemliku hooleta laste isikuhooldus oleks õiglane. Intervjuu küsimused on ära toodud lisa 1.

Töös kasutatavat intervjuu läbiviimist uuringu osana iseloomustavad järgmised tunnused (Laherand, 2008, lk 177):

- Intervjueerija on tutvunud uurimisobjektiga nii praktiliselt kui ka teoreetiliselt ning intervjuu on kavandatud. Eesmärgiks on saada usaldusväärset teavet uurimisprobleemi seisukohast olulises valdkonnas.
- Intervjuud alustab ja suunab intervjueerija.
- Intervjueeritavat tuleb motiveerida ja tema motivatsiooni hoida.
- Intervjueerija tunneb oma rolli, intervjueeritav aga õpib selle selgeks intervjuu käigus.
- Intervjueeritav peab saama kindel olla, et tema poolt antud teave on konfidentsiaalne.

Intervjuu puhul on suureks eeliseks teiste andmekogumismeetodite ees paindlikkus, andmekogumist on võimalus vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida (Laherand, 2008, lk 177). Miinuseks võib olla intervjuule kuluv aeg. Selle hulka kuulub intervjuu kava väljatöötamine, pilootuuringu tegemine, intervjueerimiskoha ettevalmistamine ning sõit sinna ja tagasi, intervjuu transkribeerimine ja analüüs (Laherand, 2008, lk 178–179).

Uurimisobjektideks on Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas elavad füüsilisest isikust eestkostjad, kes kasvatavad alaealist last/lapsi. Viis eestkostjat on pärit Pärnu maakonnast, üks Lääne maakonnast ning kaks Viljandi maakonnast. Valimiks on kaheksa füüsilisest isikust eestkostjat, kes kasvatavad alaealist/alaealisi last/lapsi. Intervjueeritavate leidmiseks on ühendust võetud kolme maakonna linnade ja valdade sotsiaaltöötajatega ning saadetud teabenõudeid, et saada alaealiste laste füüsilisest isikust eestkostjate luba avaldada oma kontaktandmed, et nendega läbi viia intervjuu. Töös kasutab autor viitamissüsteemi, näiteks V1, kus V tähendab vastajat ja number näitab, mitmes vastaja ta on. Kuna vastajaid on kokku kaheksa, siis algavad vastajate viited V1-ga ning lõppevad V8- ga.

Intervjuu puhul saab töö autor kokku intervjueeritavatega nende poolt sobivas kohas või teostab intervjuu telefoni teel. Reeglina toimusid intervjuud respondentide kodus. Kahe vastajaga tehti telefoni kaudu intervjuu, kuna ei leitud sobivat aega kokkusaamiseks ning see hoidis ka aega kokku. Silmast silma kohtumine andis aga võimaluse luua

usalduslikuma kontakti ning saada täpsemaid ja sügavamale ulatuvaid vastuseid kui näiteks telefoni vestluse puhul (Laherand, 2008, lk 17–18).

Intervjueeritavatele tutvustati töö eesmärki ja selgitati, et salvestusi ning andmeid kasutatakse ainult uurimistöö jaoks ja rõhutati, et intervjuu on anonüümne. Intervjuud on läbi viidud märtsi- ja aprillikuus 2018. aastal. Tabelis 3 on välja toodud, kuidas ja kus intervjuud on läbi viidud, nende kestvused ning toimumise aeg.

Tabel 3. Respondentidega intervjuude läbiviimise asukohta, kestvuse ja toimumise info. (autori koostatud)

Vastaja	Intervjuu läbiviimine	Intervjuu toimumise asukoht	Intervjuu kestvus	Intervjuu toimumise aeg
V1	Silmast silma	Pärnu Keskraamatukogu	31 min	6. märts
V2	Silmast silma	Kodus	10 min	7. märts
V3	Silmast silma	Respondendi tööl	1 h 14 min	12. märts
V4	Silmast silma	Söögikohas	20 min	13. märts
V5	Silmast silma	Kodus	25 min	13. märts
V6	Silmast silma	Kodus	1 h 20 min	20. märts
V7	Telefoni teel	-	14 min	12. aprill
V8	Telefoni teel	-	20 min	12. aprill

Kuna kõik intervjuud salvestati, siis hiljem need transkribeeriti. Intervjuudest saadud sarnaste andmete põhjal moodustati rühmad, seejärel järgnes kodeerimine ning kategooriate moodustamine. Intervjuude vastuseid on omavahel võrreldud ning otsitud nende sarnasusi/erinevusi.

2.3. Alaealiste laste eestkostjatele pakutavate sotsiaalteenuste vajaduse uuringu tulemused ja analüüs

Alaealiste laste füüsilisest isikust eestkostjatele pakutavate sotsiaalteenuste vajaduse uuring keskendus Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas elavatele eestkostjatele, kellega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu. Uuringuga selgitati välja eestkostjate probleemid ja kohustuslike sotsiaalteenuste vajadus.

Tabelis 4 on välja toodud andmed algselt eestkostele määratud ja hetkel eestkostel olevate laste kohta, eestkostetavate sugulusside eestkostjatega ning eestkostjate elukaaslaste olemasolu.

Tabel 4. Andmed eestkostel olevate laste kohta, nende sugulusside eestkostjatega ning eestkostjate elukaaslaste olemasolu. (autori koostatud)

Vastaja	Eestkostele määratud lapsed	Hetkel eestkostel olevad lapsed	Sugulusside eestkostja ja eestkostetava vahel	Elukaaslase olemasolu
V1	3	1	Õe lapsed	Puudub
V2	1	1	Lapselaps	Puudub
V3	3	1	Puudub	Puudub
V4	2	2	Lapselapsed	Puudub
V5	2	2	Puudub	Puudub
V6	3	3	Puudub	Puudub
V7	2	1	Lapselapsed	Puudub
V8	1	0	Puudub	Olemas

Seitse eestkostjat kasvatavad eestkostetavaid üksi, seega saavad nad tuge oma tutvusringkonnast ning oma valla/linna sotsiaaltöötajalt. Kahel eestkostjal on eestkostel hetkel üks lapselaps, ühel kaks lapselast, ühel vastajal oli eestkostel üks vanemliku hooleta laps, kuid lapse käitumise tõttu lõpetati leping 2018. aasta aprillis. Ühel eestkostjal on kaks vanemliku hooleta last eestkostel.

Kolm eestkostjat on olnud või on hetkel eestkostjaks kolmele lapsele, üks neist on lastele tädi ning kaks on eestkostjaks vanemliku hooleta lastele. Üks kolmele vanemliku hooleta lapsele eestkostja oli sunnitud lapsega kontakti mittesaavutamise tõttu eestkostelepingu lõpetama. Kahel juhul oli eestkostjaks hakates peres veel kolm bioloogilist alaealist last, ühel juhul eestkostjal omal bioloogilised lapsed puuduvad ning viiel eestkostjal olid oma lapsed juba täiskasvanud.

Intervjuudest selgus, et tihtipeale olid lapsed peres juba enne, kui sõlmiti konkreetne eestkosteleping. Eelnevalt on respondentide vanemliku hoolitsuseta lapsed olnud perekonnas hooldamise lepinguga, kuid just asjaajamise lihtsustamiseks võeti vastu otsus hakata eestkostjaks. Tabelis 5 on välja toodud respondentide andmed, kui kaua on keegi neist ennem eestkostjaks hakkamist lapse/laste eest hoolitsenud perekonnas hooldamise lepinguga ning kui kaua on nad nüüd eestkostelepinguga seda teinud.

Tabel 5. Andmed respondentide perekonnas hooldamise ja eestkoste lepingute pikkustest. (autori koostatud)

Vastaja	Perekonnas hooldamise leping	Eestkoste leping
V1	-	12 aastat
V2	-	1,5 aastat
V3	1 aasta	~ 5 aastat
V4	3 aastat	2 kuud
V5	8 aastat	2 aastat
V6	13 aastat	2 aastat
V7	-	~20 aastat
V8	-	6,5 aastat

Vastanud on hakanud eestkostjateks näiteks peale oma õe surma, kuna oldi lastele kõige lähedasem isik. Eestkostjaks on hakatud ka oma lapselapsele/lapselastele, kuna laste bioloogilised vanemad ei olnud võimelised neid kasvatama. Eestkoste on võetud ka eksmehe vennalapsi, et pakkuda neile traumavaba ja turvalist elukeskkonda. Kolm eestkostjat pakuvad armastavat kodu vanemliku hooleta lastele, kellega neil puuduvad sugulussidemed. Ühe vastanu juures mängis olulist rolli kindlasti ka see, et tal endal bioloogilisi lapsi ei olnud.

Sarnaseks põhjuseks kõigi vastajate juures, oli ka asjaolu, et eestkostelepinguga on rohkem eeliseid kui perekonnas hooldamise lepinguga. „Pigem endal on lihtsam asju ajada. ... Mul on palju mugavam, teha kõike, majandada ja otsustada ja ma teen ikkagi laste jaoks ...“ (V5).

Samuti soovisid kõik vanemliku hooleta lastele pakkuda kõige paremat ja turvalisemat elukeskkonda. Paar vastajat ka tõdes, et nad on terve oma elu jooksul tahtnud lapsi aidata ja pakkuda neile armastust. Seega võib järeldada, et eestkostjaks hakates on reeglina inimestel teadmine ja tunne, et tahavad lapsi aidata ja oma elu muuta laste heaolu nimel.

V6: ..., et kõik see elulugu ja mis mul on, see on juba vist kaasasündinud minul. ... nende pärast ma hingam, elan, olen, see on minu elu, minu töö, minu vaba aeg, minu kõik- kõik mis üldse elus olla saab. Õnn ja rõõm, ja ka mured kaasa. Et see on minuga kaasas ja selle eestkosteneni jõudsingi tänu sellele.

Kaks vastajat vajab otsustamiseks kauem aega, kuna algselt peljati igaaastast aruande koostamist ja esitamist kohtule ning arvati, et eestkostega kaasneb liiga palju vastutust ning kardeti, et sellega ei saada hakkama. „... jõudsin lõpuks arusaamiseni, et ma ei ole rumal, ma olen tugev, tugevam kui ma ise oskasin arvata. Ja absoluutselt õige otsus, ..., et ma oleks võinud juba, ma ei tea, sellest viieteistkümnest aastast juba kümme aastat olla eestkostja“ (V6). Üks vastajatest oleks hakanud ka varem eestkostjaks, kuid ta arvab, et sotsiaaltöötaja või lastekaitsetöötaja ebapädevusest lükkus see kogu aeg edasi. Üks vastaja ka tõdes, et valla poolt peale käimine väsis ära.

V5: ...Seda ju pakuti hästi palju, iga kord, kui lastekaitse meil külas siis. Kohustus on ju seaduse järgi otsida füüsilisest isikust eestkostja. Kas sa ikka tahad? Äkki sa nüüd tahad hakata eestkostjaks? Ära tüütas, lapsed ütlesid ka, et nad ei taha ka, kogu aeg vahetuvad, tuleb uus lastekaitse, siis hakkab järgmine käima, aga nemad ei taha, et kogu aeg käib keegi uus jälle meil külas.

Intervjuudest selgus, et otseselt ei olnud ühelgi vastajal eestkostjaks hakates mingisugust ettevalmistust. Nelja vastajat aitasid ja suunasid nende elukoha lastekaitsetöötajad ning nelja vastaja puhul tulid lapsed nii kiiresti, et ei jõutudki teemaga tutvuda: „Lapsed tulid ikka enne, kui üldse midagi aru sain“ (V3). Leiti ka, et eestkoste ei erine väga oma laste kasvatamisest ning selleks ei peagi oluliselt end ette valmistama: „See on nagu laste kasvatamine ikka, ainult et vastutus on suurem kui võib-olla oma lastega“ (V4).

Nelja vastaja puhul ei vajanud nad peale eestkostjaks hakkamist väljastpoolt kodu kelleltki abi. Kaks vastajat, kes said korraga eestkostele kolm last, vajasisid aga majapidamises voodite, laudade ja ka majas akende või elektrijuhtmete vahetamise juures toetust: „Tähendab kõige alguses, alguses oligi abi vaja sellega, et kuna mul endal oli kolm last juba ja siis ühest päevast järsku oli neid kuus, noo siis tuli kõik asjad välja vahetada, pesumasin, voodid, kõik elukorraldus tuli teiseks teha“ (V1). „Et ega mul ka ei olnud maja valmis ja siis tuli kiirkorras ja kõik asjad mõelda, kuidas kõigile magamine leida, sest see hetk, kui need kasulapsed tulid, siis põhimõtteliselt sai mul korraga olema mina ja kuus last“ (V3). Neid eestkostjaid aitasid nii vald kui ka kohalikud firmad. Kaks vastajat vajab vallalt tuge dokumente vormistades ja asutustega suhtlemisel.

Vastajatest kolm ütlesid, et eestkostjaks hakkamine avaldas nende perele ainult positiivset mõju. Asjaajamised läksid kiiremaks ja lihtsamaks, said otsustada kõike ise. Üks vastajatest tõdes, et kohusetunne ning vastutus suurenesid. Põhjendati, et eelnevalt tegi keegi teine olulisemad otsused, kuid eestkostjaks hakates oli kõik tema enda teha. Üks vastaja pidi peale eestkostjaks hakkamist lõpetama suhte oma elukaaslasega ja vahetama elukohta, et pakkuda eestkostetavale paremat kodust keskkonda.

Eestkostjaks hakkamine mõjutas vastajate pere nii materiaalse kui ka emotsionaalse poole pealt. Selgus, et kokku viia ja siduda oma bioloogilised lapsed koos vanemliku hooleta jäänud lastega oli väga keeruline ning tekitas või tekitab ka siiani palju probleeme: „Et kahe pere lapsed nüüd kokku viia, et nad üldse nagu lepiksid üksteisega, sest mind oli üks aga neid oli kuus. Et kuidas need üldse niimoodi kokku viia, et nad oleksid nagu õed ja vennad kõik?“ (V1). „Et mitte ükski inimene ei suuda ette mõelda neid asju, mis sind ees ootavad, nii materiaalse poole pealt, kui logistilise poole pealt, kui emotsionaalse poole pealt. Et see on päris raske ja mõjutav asi jah“ (V3).

Uuringust selgus, et kergemini kohanesid uue elukorraldusega lapsed, kes olid uude elukohta minnes kõige väiksemad. See ei tekitanud neile suuremaid traumasid ning eestkostjat võeti tulevikus kui nende pärisema. Vanemas eas laste puhul tuli tegeleda palju leinast ülesaamisega või solvumise ja vihatunde leevendamisega oma bioloogiliste vanemate vastu. Leinavate laste puhul kiideti ka leinalaagrit, mis aitas lastel olukorraga leppida ja näitas neile, et nad ei ole selles olukorras üksi ja ainukesed. Kaks eestkostjat pidid ka eestkostetavatega lepingud lõpetama, kuna nad ei suutnud aastate jooksul oma suhteprobleemidele lahendusi leida ning kodune õhkkond mõjutas tugevalt ka teisi pereliikmeid. Üks vastanutest püüdis väga palju lastega tegeleda ja teha neile harjutustega selgeks, mida keegi võib tunda.

V1: Proovisin hästi palju teha selliseid kontaktseid katseid nendega, et võtsingi, et tahate teada kuidas mina ennast tunnen? Võtsin salli, sidusin nendel sallid ümber niimoodi, et nad ei saa midagi liigutada, siis ootas, ütlesin, et mis tunne on. Vastik on, vastik on. Ütlesin, aga et meil kõigil on selline tunne, et sellest ei ole pääsu, et me peale lihtsalt edasi minema siit, et kuidagi koos proovima minna.

Probleemidest toodi välja igaaastast aruande kirjutamist, mis võtab palju aega ning mille puhul leitakse, et see ei peaks nii oluline olema. Samas saadakse aru, et on eestkostjaid, kes kasutavad eestkostetavate vara enda tarbeks. Aruande tegemine tuletab eestkostjate arvates ka kogu aeg meelde seda, et need ei ole nende lapsed ja mõjutab eestkostjaid emotsionaalselt. Toodi ka välja kohustus, mis käsib eestkostjatel nõuda elus olevatelt vanematelt elatisraha. Selle puhul arvati, et see tekitab ainult pingeid ja endale kohustusi juurde, kuna reeglina neil vanematel ei ole sellist raha maksta. Üks vastajatest tõi ka välja probleemi, mis mõjutab tulevikus eestkostetavat last. Lapsel tekib siis kohustus oma vanemaid toetada ja kinni maksta näiteks nende hooldekodu arved. Sellest loobumiseks tuleb aga lapsel täisealiseks saades tõestada, et tema vanemad ei ole panustanud tema kasvamisse. Eestkostja tõi välja, et tema arvates see mõjutab tulevikus last vaimset ning tuletab meelde negatiivseid mälestusi, mis olid juba ajaga meelest läinud.

Ühe vastaja puhul tekkis tal probleem eestkostjaks saades iseenda mõtetega. Eestkostja kartis, et kui eestkostel puberteedieas noor tegi pahandusi, millesse oli kaasatud ka politsei, siis talt võetakse laps ära. Oma hirmudest ja raskest eluetapist aitas tal üle saada psühholoog. Teise eestkostja puhul oli tal raskusi lastega suhtlemisega ning tõi välja, et ei osanud peale tülisid uuesti noorega rääkima minna. Samuti tõi ta välja, et kasvatades üksi kuute last, oli võimatu leida sealt aega iseendale, tõdedes, et kui kõrval oleks keegi veel olnud, oleks kergem. Probleeme tekkis eestkostjatel ka puberteedieas noortega, kes eirasid neile antud käsklusi. Kahe eestkostja puhul lõppeski eestkosteleping, kuna omavahel ei tekkinud usaldust ning noor ei olnud nõus leppima uue kodukorraga.

Uuringust selgus, et leina ja kurbust kogesid eestkostjate arvates rohkem vanemad lapsed. Nooremad kas ei mäletanud oma vanemaid või kurvastasid lühemat aega ja nende lohutamine oli kergem. Mida vanemas eas laps perekonda pidi vahetama, seda raskem oli kohanemine. Vanematel lastel mõjutas kurbusest ülesaamist näiteks koolis olevad üritused, kuhu kaasati vanemad. Nähes teisi omavanuseid oma vanematega, tekitas see lapsele kurbustunnet.

Selgus ka, et kinnisemad lapsed väljendasid oma tundeid tihtipeale „pättustega“ kuna nad ei osanud oma tunnetega hakkama saada ega soovinud neid teistega jagada. Ühe

vastaja puhul näris üks lastest närvidest küüsi ning õhtul magama minnes võis ta vähemalt kümme korda tualetis käia, enne kui magama jäi. Aja möödudes need vähenesid, kuid ilmnusid uuesti, kui laps tundis pinget või traumat. Nelja vastaja puhul said lapsed psühholoogilist abi, et oma tunnetega hakkama saada. Ühe vastaja puhul kasutasid lapsed vanema surma manipulatsioonivahendina. Vanem laps kasutas manipulatsiooni õpetaja peal, hakates nutma ja rõhuma sellele, et tema ema on surnud, kui oli koolis näiteks kahe saanud. Noorem laps õppis seda käitumist vanemalt ja manipuleeris lasteaias eakaaslastega, kui nad ei võtnud teda mängima. Valdavalt olid eestkostjad arvamusel, et leinast ja kurbusest ülesaamine võtab aega ja lastega tuleb olla kannatlik ning leida neile vajadusel abi.

Uuringus osalenud eestkostjad said kõige rohkem tuge ja abi nende piirkonna lastekaitsetöötajalt. Samuti olid toeks eestkostjate täiskasvanud lapsed ning ka sõbrannad ja tuttavad. Toe all pidasid eestkostjad reeglina silmas inimest, kellele oma mõtetest ja probleemidest rääkida. Üks eestkostja tundis positiivset suhtumist ja tuge ka laste õpetajatelt. Kaks eestkostjat vastasid, et pole vajanud kelleltki tuge, kuid olid kindlad, et vajadusel saaksid nad seda sotsiaal- ja lastekaitsetöötajalt. Üks eestkostja saab aeg-ajalt supervisiooni.

Eestkostjate arvates oleks neile abiks kriisinõustamine, et kohe peale tüli lapsega saaks kuskilt abi ja nõu. Mainiti ka lastepsühhiaatrite ja psühholoogide pikki järjekordi, mis takistavad samuti vajamineva abi saamist. Öeldi ka, et eestkostjatele oleks vaja rohkem moraalset kui materiaalist tuge.

Kuus eestkostjat olid arvamusel, et nad on saanud eestkostjana väga hästi hakkama. Lapsed on kohanenud uue eluga ning leiti, et kui varem on oma lapsed juba suureks kasvatatud, siis ei ole ka nii palju probleeme. Üks eestkostjatest tunnistas enda läbipõlemist. Kaks eestkostjat, kes pidid eestkostelepingud eestkostetavatega lõpetama, andsid endast kõik ja otsisid lastele erinevaid võimalusi, et neid aidata. Sellest võib järeldada, et nad tegelikult said oma ülesannetega hästi hakkama, kahjuks aga lapsed ei olnud võimelised muutuma või ei tahtnud ennast muuta.

Uuringust selgus ka valdade ja linnade sotsiaaltöötajate/lastekaitsepspetsialistide huvi mittetundmine eestkostjate hakkamasaamise vastu. Kolm intervjuueeritavat tõdes, et

olles perekonnas hooldamise lepinguga, tunti nende vastu rohkem huvi ning püüti eestkostelepingule suunata. Eestkostjaks hakates enam huvi ei tundud, vastajad arvasid, et selle käitumise on tinginud linnaosade valitsuste soov nende vastutusel olevad eestkostetavad suunata asendushoolduselt füüsilisest isikust eestkostjatele, et vähendada oma töökoormust. Ühe eestkostepere lastele pakub vald aga tihti erinevaid väljasõite ja kaasab neid üritustesse. Kahe eestkostja puhul pole vallad nende vastu huvi tundnud ning kui midagi vaja on olnud, on nad ise abi otsinud. Kahe eestkostja puhul teevad valla sotsiaaltöötajad head tööd ning tunnevad ka nende käekäigu vastu huvi, eestkostjana alustades oli seda kindlasti rohkem.

Viis vastajat ütlesid, et ei ole tundnud vajadust koolituste järele ning kui see peaks tekkima, siis oleksid neil võimalused, kust neid uurida ja paluda. Põhjendati ka taaskord, et eestkostetavate kasvatamine on samasugune protsess nagu oma bioloogiliste laste puhul. Üks vastanutest tõi ka välja, et tal endal on nii tugev närvikava, et pole tundnud vajadust koolituste või psühholoogi abi järele. Üks eestkostja ei ole vajanud koolitusi, kuid on saanud abi tugiisiku teenusest, mida lubas ka tulevikus kasutada, kui vajadus peaks tekkima.

Kaks eestkostjat tundsid puudust koolitustest, mis puudutaksid teemat, kuidas võtta perre vastu uus laps ning seda võiks saada kindlasti ennem, kui laps juba peres on. Koolitusel tuleks nende arvates rääkida teemadel, milliseid reegleid ja kohustusi võiks lapsele anda ning kui palju. Toodi ka välja, et iga kuu võiks olla võimalus kokku saada teiste eestkostjatega ning erinevaid teemasid käsitlevate koolitajatega. Kindlasti peaks eestkostjate arvates puudutama rohkem ka lastega olnud tülisid ja probleeme, et neist oleks võimalik õppida ning jagada kogemusi.

Üks eestkostjatest oli kasutanud valla poolt teenusena tugiisikut. Neli eestkostjat pole valla/linna poolt teenuseid vajanud ja nendega tutvunud, kuid on kindlad, et vajadusel nad mingisugust abi ja infot saaksid. Üks eestkostja on kõigega ise hakkama saanud ja põhjendas, et ta pole inimene, kes läheks ja nõuaks endale abi, proovib alati ise toime tulla. Vastanutele ei olnud linn või vald ise teenuseid pakkunud, välja arvatud üks tugiisikuteenus saaja.

Neli inimest vastanutest olid läbinud PRIDE koolituse, kuid kõik arvasid üksmeelselt, et koolitust tuleks uuendada ning muuta rohkem Eestisse vastavaks. Samuti oli ettepanekuid, et rohkem võiks koolitusel rääkida ka erinevatest probleemidest, mis eestkostjatel eestkostetavatega võivad tekkida ning kuidas neid lahendada. Samas kinnitati, et koolitusest on lõpptulemusel aga palju abi, eriti alguses, kui kõik on alles uus ning ka ise pole päris aru saanud, mis sind ees ootama hakkab. Neli vastanut ei ole saanud PRIDE koolitust ja kaks neist polnud sellisest koolitusest kuulnudki.

Vastajate jaoks oli kõige raskemaks küsimuseks nõu andmine teistele eestkostjatele. Väga oluliseks peeti laste ja oma õiguste eest seismist ning oma hääle maksmapanekut. Nad leidsid, et kindlasti ei tohiks oma muredega üksi jääda ning tuleb julgelt rääkida oma probleemidest ja muredest, üksi kannatamine ei aita kedagi edasi. Samuti soovitati elada nagu ikka lapsevanemad ja võtta neid lapsi kui enda omi, vahet ei tohiks kindlasti teha bioloogiliste ja vanemliku hooleta laste vahel. Eestkostjad peavad ka arvestama vanemliku hooleta laste puhul, et nad vajavad ja tahavad rohkem tähelepanu ning tegelemist. Samuti peaks igaüks leidma endas selle tugeva ja rahuliku närvi, et selle kõigega hakkama saada ja kannatlik olla.

V5: Elage nagu ikka lapsevanemad. Meil on ju lapsevanema õigused, ega seal ei ole midagi, vähemalt ma olen rahul sellega, et ma ikkagi võtsin, olgugi et tükk aega kahtlesin ja mõtlesin mis saab, nüüd mõtlen, miks ma enne seda ei teinud.

V6: Igaüks peab leidma endas selle tugeva ja rahuliku närvi ülesse, et sellest nagu kõigest, et selle kõigega hakkama saada, et see tegelikkuses on ikka väga raske, et noh nõu ma kindlasti ei oska anda, kannatlik peab olema, muud nõu ei saagi anda.

Valla- ja riigiametnike puhul toodi välja, et nad võiksid austada rohkem selliseid peresid, kes vanemliku hooleta lapsi kasvatavad ning mitte suhtuma neisse eelarvamustega. Ühele eestkostjale öeldi abivallavanema poolt järgmist: „Eks ma kohe, kui kuulsin, et sa võtad kasulapsed, arvasin, et nüüd tulevad probleemid“. Selliseid peresid oleks vaja aga rohkem just toetada ja julgustada, mitte neid kritiseerida. Samuti oldi segaduses laste vahel vahe tegemises, perekonnas hooldamise ja eestkostelepingu toetuse maksmist arvestades. Ei saadud aru, miks eestkostelepinguga enam ei saadud toetust, kuigi peale lepingu nime ei muutunud midagi. Leidus ka arvamust, kus arvati, et

riigipoolne abi oma inimestele on väga puudulik, samas kui leitakse vahendeid, et pagulasi aidata.

Riigile ja valdadele heideti ette ka koostöö mittetegemist eestkostjatega ja ka omavahel. Ametnikud peaksid rohkem kuulama ka eestkostjaid teemades, mis puudutavad lapsi. Eestkostjate arvates teavad nemad lapsega igapäevaselt koos olles paremini, mida tal vaja oleks ja mida ta tahab. Üks eestkostja tõi näite, kus ta peale kohtus käimist tundis, et ta ei ole mitte keegi ning on temast kõrgemaid isikuid, kes kõik otsused ära teevad. Kohtus öeldi talle: „Et miks te arvate, et lapsed üldse teie juurde tulla tahavad?“ Eestkostja tundis, et teda proovitakse kogu aeg nägupidi vastu maad suruda ja ta ei ole mittekeegi. Tema püüdlust hoida lapsi koos ja pakkuda neile omalt poolt kõige paremat lahendust ei hinnatud.

Etteheiteid tehti ka kooliõpetajatele, kes suhtuvad suurepere lastesse eelarvamustega ja mõnitavad neid teiste õpilaste ees. Eestkostja tõi intervjuus välja, kuidas tema bioloogilisi lapsi koolis mõnitati, kuna nad olid suurelapselisest perest: „Et mis sust tuleb, sust ei tule midagi, et sul on rohkem psühhiaatrit vaja, kui sellel vanemateta lapsel, mis sust muud tuleb kui nahkmantlis liputaja“.

Ka leiti, et aruande koostamine on mitme lapsega pere puhul väga keeruline, kuna toidukordade ja riiete summasid on raske üles märkida ning mainiti ka tagasiside puudumist. Loodeti, et selle koostamist kunagi muudetakse. Samas mõistetakse väga hästi, miks ja kelle kaitseks seda tehakse.

Kuus eestkostjat kaheksast arvasid, et kohustuslikud sotsiaalteenused eestkostjatele oleksid väga vajalikud ning aitaksid eestkoste teostamisel positiivselt kaasa. Kohustuslike sotsiaalteenuste all peeti silmas näiteks nõustamist ja koosviibimisi teiste eestkostjatega. Kohustuslike sotsiaalteenustega oldi nõus, kuna arvati, et vabatahtlike teenuste puhul paljud eestkostjad ei lähe abi küsima ja vastu võtma, kuna tuntakse häbi või arvatakse, et nende peres probleeme ei esine.

Põhjenduseks toodi ka, et nähes teisi eestkostjaid sarnaste küsimuste ja muredega on lohutav ning annaks jõudu rasketel hetkedel edasi minna. Samuti toodi välja, et see

aitaks kiiremini tekkinud küsimustele vastuseid saada. Arvati ka, et sealt saaks abi oma õiguste ja kohustuste teadasaamiseks.

Väga vajalikuks peeti kohustusliku psühholoogilise abi saamist ning koolitusi, mis aitaksid aru saada vanemliku hooleta laste traumadest ning kuidas neid paremini mõista. Välja pakuti ka kohustuslikku perenõustamist, mida soovitati kasutada ka oma bioloogiliste lastega peredele. Leiti ka, et alguses peaksid need olema tihedamalt ja hiljem võiksid toimuda pisteliselt.

Kaks eestkostjat arvasid aga, et kohustuslikke teenuseid ei oleks vaja, kuna enne eestkostjaks hakkamist tuleks enda jaoks asjad selgeks teha ning edaspidist tuge ei oleks vaja, kuna kasvatamine toimub samamoodi kui oma bioloogiliste lastega. Tegu oli kahe vanaemaga, kes kasvatasid oma alaealisi lapselapsi.

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Lõputöö eesmärgiks oli teada saada eestkostjate arvamust kohustuslike sotsiaalteenuste vajalikkusest ning selgitada välja, millist abi vajaksid Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna näitel füüsilisest isikust eestkostjad. Läbi viidud intervjuudest selgus, et kaheksast vastanust kuus peavad kohustuslikke sotsiaalteenuseid väga oluliseks ja usuvad, et need aitaksid eestkostet edukamalt teostada.

Vastustest selgus, et kõige suuremaid raskusi tekitasid puberteedieas noorte kasvatamine, kuna nende lapseas kogetud traumad olid mõjutanud nende isiksusi ja neid mõista ning muuta oli keeruline. Sama on väitnud ka Kessler & Frank (viidatud United Nations, 2014 vahendusel), et vaimse tervisega seotud probleemid avaldavad negatiivset mõju vanematega ja eakaaslastega suhete loomisel. See oli ka põhjuseks, miks kaks eestkostjat olid sunnitud loobuma eestkostetavast, kuna temaga ei suudetud aastate jooksul püsivat kontakti luua.

Eestkostjad, kes said enda hoolde paari aasta vanused lapsed, said pakkuda neile stabiilset ja hästi korraldatud igapäevaelu. Selle tulemusena on lapsed kasvanud ka tasakaalukamate ja rahulikena. Nii väidavad ka Wieland ja Riis (2012), kes põhjendavad seda ajupiirkondade tööga. Näiteks kui laps kogeb varajases lapsepõlves väärkohtlemist, siis teatud ajupiirkonnad saavad ülestimuleeritud, liikselt erutust ning

emotsionaalseid reaktsioone. Mida rahulikumas ja armastavas keskkonnas laps kasvab, seda paremini oskab ta huvi tunda erinevatest tegevustest, tunda positiivset kiindumust ning oskab end maha rahustada ka erutuse korral.

Sellest tulenevalt töid eestkostjad välja ettepaneku, et vajaksid valla/linna poolt koolitusi või nõustamisi, mis informeeriks neid, kuidas traumeeritud lastega kontakti luua ja neid paremini mõista. Ka ÜRO laste asendushoolduse juhistes on puudutatud teemat, kus sotsiaalkaitse meetmed peaksid sisaldama perekonna tugevdamise teenuseid, näiteks kursuseid, kuidas lahendada konflikte ja edendada positiivseid suhteid vanema ja lapse vahel (UN General ..., 2010) Kindlasti peaksid toimuma need enne, kui laps perre tuleb ning ka hiljem.

Hetkel ei reguleeri seadus ega muud õigusaktid eestkostjate ettevalmistamistust (Sotsiaalministeerium, 2014), mida kinnitasid ka respondentide vastused. Selgus, et neli respondenti ei olnud osa võtnud PRIDE koolitusest, samas on aga koolituse oluliseks eesmärgiks valmistada ette perekondi, kes võtavad enda kasvatada mittebioloogilise lapse, pakkudes vajaminevaid teadmisi läbi supervisioonide ja koolituste. Intervjuude vastuste ja ka Eesti asendushoolduse kontseptsiooni analüüsi (Sotsiaalministeerium, 2013) põhjal tehakse ettepanek, et Eestis tuleks seadusega paika panna eestkostjate alus- ja jätkuõpe. See tagaks kindluse, et kõik kasuvanemad saaksid vajaminevad teadmised ning oleksid oma ülesandeid täites kindlamad.

Uuringust tuli ka välja, et palju abi vajatakse psühholoogidelt, psühhiaatritelt ja nõustajatelt nii laste kui eestkostjate enda puhul. Lastel on abi vaja vanema kaotuse ja teinekord ka vihaga toimetulekuks ning eestkostjatel, et kellegagi rääkida ja tuge saada. Eestkostjad oleksid nõus nii kohustuslike kui ka vabatahtliku osalemisega vestlusringidest. Ka USA-s läbiviidud uuringus (Koblenz, 2016) selgus, et leinavaid lapsi aitavad kõige paremini isikud, kes on üle elanud nendega sarnase olukorra, aidates neil normaliseerida oma tunded ja pakkuda tuge. USA-s uuringu osalejad arvasid ka, et kogu elu jooksul oleks palju abi grupiteraapiast.

Eestkostjate arvates võiks olla võimalusi, et teatud aja tagant kokku saada teise vanematega, kes kasvatavad vanemliku hooleta lapsi, et nendega kogemusi jagada ja probleeme lahendada. Sarnase eesmärgiga on ka Belgia Punase Risti Flandria osakond

oma projektiga, kus nad juhendavad puuduvate kogemustega eestkostjaid (Euroopa Liidu ..., 2015). Eestkostjatele antakse võimalus saada korrapäraselt kokku ja arutada eestkostet puudutavaid teemasid. Respondentide arvates aitaks neid teadmine, et nad pole oma muredega üksi ning ka teised on kogenud seda, mida nemad.

Teiste vanematega kokkusaamine annaks uusi teadmisi ka kasvatuses poole pealt. Kasvatuse olulisust on rõhutanud ka Pithouse & Rees (2015) Ühendkuningriigis läbiviidud uuringu tulemuste põhjal, kus selgus, et järjepideva hoole, soojuse ja empaatiaga suudeti parendada haavatud noorte käitumist.

Ka Eestis võiksid sarnaselt Ungarile (European Union ..., 2015) olla eestkostjad eestkoste institutsiooni järelevalve all, mis osutaks neile professionaalset abi ja toetust sotsiaalteenuste/büroode piirkondliku võrgustiku kaudu ning seda siis nii eestkostet alustades kui ka hiljem. Autori arvates vähendaks see probleeme laste ja eestkostjate vahel. Eestkostjatel oleks võimalused tuge ja teadmisi saada ning kodus oleksid nad tasakaalukamad ning oskaksid lapsi kuulata ning märgata, kui midagi võib valesti olla. Laiemalt võttes võib see vähendada ka kodust ärajooksimisi, koolikohustuse paremat täitmist ja vandalismi. Samuti vähendaks see omakorda ka lastekaitsespetsialistide tööd.

Intervjuudest selgus mitu negatiivset kogemust ametnike ja kooliõpetajate suhtumistega eestkostjatesse ning ka eestkostetavatesse. ÜRO laste asendushoolduse juhistes tuuakse aga välja koostöö vajadus asutuste ja perekonna vahel, et lapse heaolu silmas pidades saaks teha kiiremaid ja tulemuslikke otsuseid (UN General ..., 2010). Ametnike negatiivne suhtumine ei aita eestkostjaid ning selle tulemusel võib eestkostetav jääda ilma vajaminevast abist.

Seega tuleks vallal/linnal keskenduda ametnike ja kooliõpetajate koolitamisele, et nad teaksid, milliseid teenuseid vajaksid eestkostjad ja kuidas nendega suhelda, ning et kooliõpetajad oskaksid märgata abivajavat last koolis ja ei tekitaks neile oma sõnadega rohkem traumasid. Õpetajatel peaksid olema teadmised laste erinevatest vaimse tervise häiretest, need abistaksid neid mõistmaks lapse hingeelu ja käitumist ning see oleks kasulik ka lapsele, kes peab õpetajaga iga päev kokku puutuma. Koostöö kooli- ja tervisehoiutöötajate vahel oleks tulemusrikkam ning raskustesse sattunud laps saaks sellest ka rohkem abi. Õpetaja eesmärk ei ole lapsele ise diagnoosi panna, kuid ta

oskaks siis tähele panna märke psüühikahäiretest ning aidata kaasa abivõimalusteni jõudmisel. (TÜ Kliinikumi ..., 2014, lk 4–5) Kohalikes omavalitsustes võiks kohustuslik olla sotsiaaltöötajate nõustamine ning koolitamine eestkoste küsimustes.

Intervjuude vastustest tuli välja ka eestkostjate arvamused igaaastase kohustusliku aruande esitamise kohta kohtule. Eestkostjad sooviksid saada peale esitamist nende kohta ka tagasisidet, kuid samas mõistavad, et korrektselt esitatud andmete kohta ei ole kohtul tagasisidet anda. Aruannete koostamine tekitab eestkostjatele ka vaimset raskusi, kuna sellega tuletakse neile iga aasta meelde, et eestkostetavad ei ole nende „päris“ lapsed, samas kui nad ise neid nii võtavad. Samas saavad nad jällegi aru, miks aruannete tegemine on oluline. Ükski eestkostja ei osanud teha omalt poolt riigile ettepanekuid, kuidas eestkostetavate vara kontrollimise viisi muuta.

Tulemuste põhjal võib välja lugeda, et kõige enam sooviksid eestkostjad vaimset tuge, seda siis nõustamise ja psühholoogide näol. Samuti on neile oluline, et neisse suhtutaks austusega ning eelarvamusteta. Seega respondentide vastustest selgub, et neid aitaks eestkoste korraldamisel perenõustamine, psühholoogiline abi ja koolitused.

KOKKUVÕTE

Teemat uuriti, et teada saada, kuidas eestkostjad ja eestkostetavad kohanevad muutustega ning kas eestkostjad on osanud toime tulla leinava või hüljatud lapsega. Töö eesmärk selgitada välja sotsiaalteenuste vajaduse füüsilisest isikutest eestkostjatele Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonna näitel sai täidetud. Töö käigus viidi läbi intervjuud antud maakondade füüsilisest isikust eestkostjatega. Uurimusest selgus, milliseid sotsiaalteenuseid ja koolitusi eestkostjad vajaksid, et tagada eestkostetavatele õiglane isikuhooldus. Samuti selgus eestkostjate arvamus kohustuslike sotsiaalteenuste kohta, mis oleksid neile suunatud. Seega said autori esitatud uurimisküsimused vastused.

Lõputöö teoreetilises osas kirjeldati eestkostetest kui ühte asendushoolduse võimalustest ning sellega kaasnevaid õigusi ja kohustusi reguleerivaid õigusakte Eestis. Tutvustati Euroopas eestkostjatele pakutavaid teenuseid, koolitusi ja järelvalve teostamist, millest selgusid riikidevahelised erinevused ning sarnasused nende teostamisel. Samuti põhjendati vanemliku hooleta laste psüühikat silmas pidades, kui olulist rolli mängib õiglane isikuhooldus ning kuidas võib selle puudumine tulevikus last mõjutada.

Töö puhul on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit ning andmekogumiseks poolstruktureeritud või struktureerimata (avatud vastustega) küsimuste baasil intervjueerimist. Uurimisobjektideks on Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas elavad füüsilisest isikust eestkostjad, kes kasvatavad alaealist/alaealisi last/lapsi. Viis eestkostjat on pärit Pärnu maakonnast, üks Lääne maakonnast ning kaks Viljandi maakonnast.

Töös viidi läbi intervjuud Pärnu, Lääne ja Viljandi maakonnas elavate füüsilisest isikust eestkostjate seas, kes kasvatavad alaealisi lapsi. Küsitluse valimisse kuulus kaheksa eestkostjat, kellel on eestkostel nii sugulussidemega kui ka vanemliku hooleta alaealsed lapsed. Viis eestkostjat olid pärit Pärnu maakonnast, üks Lääne maakonnast ning kaks Viljandi maakonnast.

Intervjuudest selgus, et eestkostjatel esines rohkem probleeme puberteedieas noorte kasvatamisel. Selle põhjuseks oli eestkostetavate kogetud traumad lapseas, mis olid mõjutanud nende isiksust ning nende mõistmine ja käitumise muutmine oli keeruline. Paari aasta vanused lapsed, kes eestkostele määrati, said stabiilse ja hästi korraldatud igapäevaelu, mille tulemusena on lapsed kasvanud ka tasakaalukamate ja rahulikena. Selgus, et paar respondenti kogesid negatiivset suhtumist ka ametnike ja kooliõpetajate poolt.

Kaheksast vastanust kuus leidis, et sotsiaalteenuseid eestkostjatele oleks vaja ning kaks vastanut arvas, et neist ei oleks kasu, kuna lapsi kasvatatakse ikka ühtemoodi. Kokkuvõtlikult võib töö tulemusi lugedes tõdeda, et füüsilisest isikust eestkostjatele pakutavad sotsiaalteenused annaksid respondentide hinnangul positiivseid tulemusi ning kõige rohkem arvatakse abi olevat perenõustamisest, psühholoogilisest abist või koolitustest, mis puudutavad eestkostetavate kohanemist uues elukeskkonnas. Respondendid olid nõus ka sellega, et need sotsiaalteenused oleksid eestkostjatele kohustuslikud.

Lähtudes läbiviidud uuringust ja eestkostjate ettepanekutest soovib autor Pärnu, Lääne ja Viljandi maakondade linnapeadel, vallavolikogudel ning sotsiaaltöötajatel pöörata rohkem tähelepanu eestkosteperedele: pakkuda neile psühholoogilist abi ning koolitusi, mis aitaksid aru saada vanemliku hooleta laste traumadest ning kuidas neid paremini mõista. Tehakse ka ettepanek, et Eestis tuleks seadusega paika panna eestkostjate alus- ja jätkuõpe ning pakkuda eestkosteperedele kohustuslikku perenõustamist. Koolitused ja nõustamised saaksid lahendada ja ka ennetada eestkosteperekonnas ilmnevaid probleeme.

VIIDATUD ALLIKAD

- Apelian, E., & Nesteruk, O. (2017). Reflections of young adults on the loss of a parent in adolescence. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 8, 80–91. <http://dx.doi.org/10.18357/ijcyfs83/4201718002>
- Arrak, L. (2011). Vanema õigused ja kohustused lapse suhtes ning avaliku võimu sekkumine vanema ja lapse õigussuhtesse. *Sotsiaaltöö*, 5, 7.
- Asustusüksuste nimistu kinnitamine ning nende lahkmejoonte määramine. Lisa. (2017). *Riigi Teataja I*, 16.10.2017, 1. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/akti/isa/1161/0201/7001/Asustusüksuste_nimistu_lisa_10112017.pdf#
- Dunn, E. C., McLaughlin, K. A., Slopen, N., Rosand, J., & Smoller, J. W. (2013). Developmental timing of child maltreatment and symptoms of depression and suicidal ideation in young adulthood: results from the National Longitudinal Study on adolescent health. *Depression and Anxiety*, 30(10), 955–964. doi:10.1002/da.22102.
- Dyregrov, A., & Dyregrov, K. (2013). Complicated grief in children – the perspectives of experienced professionals. *Omega – Journal of Death and Dying*, 67(3), 291–303. <http://dx.doi.org/10.2190/OM.67.3.c>
- Eesti Statistika. (2013). *Laste heaolu*. Loetud aadressil https://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=34248
- Eichenbaum, A., & Madal, E. (2011). Uus ühing aitab eestkostet korraldada. *Sotsiaaltöö*, 3, 22.
- Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet. (2015). *Vanemliku hoolitsuseta laste eestkoste*. Loetud aadressil http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship_et.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2015). *Guardianship systems for children deprived of parental care in the European Union—With a particular focus on their role in responding to child trafficking*. Retrieved from

- <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=566aef6e4&skip=0&query=guardia>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2007). *Nõustamise ABC*. Loetud aadressil <https://www.digar.ee/arhiiv/ru/download/33216>
- Hermann, L.- H. (2010). *Eestis kehtiva Euroopa patendi patendikirjelduse tõlge*. EE-EP 2 001 456 B1. Loetud aadressil <http://www1.epa.ee/ep/EPtolked/E003927.pdf>
- Järv-Mändoja, K., Käesel, K., Pill, E., & Riis, M. (2008). *Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis*. Loetud aadressil <http://www.digar.ee/viewer/en/nlib-digar:37335/23846/page/1>
- Karp, N., & Wood, E. (2007). *Guarding the guardians: Promising practices for court monitoring*. Retrieved from https://assets.aarp.org/rgcenter/il/2007_21_guardians.pdf
- Kivi, E. (2014). *Kohtulik järelvalve eestkostja tegevuse üle*. (Magistritöö). Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42654/kivi_eneli.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Koblenz, J. (2016). Growing from grief: qualitative experiences of parental loss. *Omega – Journal of Death and Dying*, 73(3), 203–230. <https://doi.org/10.1177/0030222815576123>
- Laklija, M. (2011). *Foster care models in Europe*. Retrieved from goo.gl/bL5SNF
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk
- Lasteombudsman. (2013). *Asenduskoduteenuse analüüs*. Loetud aadressil http://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/asenduskoduteenuse_analuus.pdf
- Linnas, E., & Raudkivi, M. (2016). *Perepõhise asendushoolduse koolitusprogrammi arendamine Eestis*. Loetud aadressil http://www.tai.ee/images/PEREP%C3%95HISE_ASENDUSHOOLDUSE_KOOLITUSPROGRAMMI_ARENDAMINE_EESTIS_TAI.pdf
- MTÜ Lastekaitse Liit. (2015). *Kokkuvõtte uuringust. Lapse osalemine pereelus*. Loetud aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/11/LAPSE-OSALEMINE-PEREELUS-2015.pdf>
- Olm, A. (2007). Eestkostega seotud aktuaalseid probleeme. *Sotsiaaltöö*, 3, 11–15.

- Perehüvitiste seadus. (2016). *Riigi Teataja I*, 08.07.2016, 1; *Riigi teataja I*, 01.03.2018. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072016001>
- Perekonnaseadus. (2009). *Riigi Teataja I*, 60, 395; *Riigi teataja I*, 01.03.2018. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/109052017029>
- Pithouse, A., & Rees, A. (2015). *Creating stable foster placements: Learning from foster children and the families who care for them*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Pärnu Linnavolikogu. (2014). Pärnu linna sotsiaalhoolekande arengukava aastani 2025. Loetud aadressil https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4271/2201/4055/M_43_lisa.doc.pdf#
- Rass, S., Valvas, T., & Visnapuu-Bernadt, P. (2012). *Vanemlike oskuste diagnostika hindamishahendite esmane analüüs*. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/vanemlike_oskuste_diagnostika_hindamishahendite_esmane_analuus.pdf
- Shapero, B. G., Black, S. K., Liu, R. T., Klugman, J., Bender, R. E., Abramson, L. Y., & Alloy, L. B. (2014). *Stressful life events and depression symptoms: the effect of childhood emotional abuse on stress reactivity*. *Journal of Clinical Psychology*, 70(3), 209–223. doi:10.1002/jclp.22011
- Sotsiaalhoolekande seadus. (2015). *Riigi teataja I*, 30.12.2015, 5; *Riigi teataja I*, 03.04.2018, 20. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/103042018020>
- Sotsiaalministeerium. (s.a.). *Asenduskoduteenus, 2008–2012*. Loetud aadressil http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Statistika/Sotsiaalvaldkond/Sotsiaalhoolekanne/asenduskoduteenus_2008-2012_1.docx
- Sotsiaalministeerium. (2013). *Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs*. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalyys_dets_2013.pdf
- Sotsiaalministeerium. (2014). *Vanemliku hoolitsuseta laste asendushoolduse poliitika roheline raamat*. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Asendushooldus/ah_rr_dets_2014.pdf

- Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefond. (2014). *Vaimne tervis – väärtus meie kõigi jaoks*. Loetud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/documents/140265728322_Vaimne_tervis_vaartus_meie_jaoks.pdf
- Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord. (2018). *Riigi Teataja I*, 27.02.2018, 10. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022018010>
- Tuubel, M. (2013). Eestkoste ja inimõigused. *Sotsiaaltöö*, 3, 15–19.
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work* 38, 218–235. doi:10.1093/bjsw/bcl343
- United Nations. (2014). *Mental health matters: social inclusion of youth with mental health conditions*. Retrieved from <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?page=search&docid=53f1be4c4&skip=0&query=childhood%20trauma>
- UN General Assembly. (2010). *Guidelines for the alternative care of children: Resolution/ adopted by the General Assembly*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/4c3acd162.html>
- Veeret, A. (2015). *Komplekstraumale viitavad sümptomid lapseas traumeerivaid kogemusi läbi elanud täiskasvanutel*. (Magistritöö). Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48781/veeret_anneli_ma_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Wieland, S., & Riis, M. (2012). Varajase lapse trauma ja võimalused lapse abistamiseks. *Sotsiaaltöö*, 5, 36–40.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Eestkostjatele esitatud intervjuu küsimused

Küsimus	Teoreetiline alus
Teie vanus, sugu	
Elukoht	
Mitu inimest Teie peres elab? Mitu last on peres eestkostel?	
Kui kaua olete eestkostja olnud?	
Mis põhjusel eestkostjaks hakkasite?	
Kuidas te end eestkostjana ette valmistasite?	Sotsiaalministeerium, 2013, lk 33.
Millist abi vajate peale eestkostjaks hakkamist?	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2015, lk 3, 50.
Millist mõju on eestkostjaks hakkamine teie perele avaldanud?	Wieland, S., & Riis, M., 2012, lk 36.
Kuidas on Teie hinnangul eestkostetavad kohanenud muutustega?	Pithouse & Rees, 2015, lk 197; Wieland, S., & Riis, M., 2012, lk 36.
Milliseid probleeme on tekkinud olles eestkostja?	(Laklija, 2011, lk 29).
Mil moel olete tundnud lapse juures kurbuse ja leina märke? Kuidas olete osanud sellega toime tulla?	European Union ..., 2015, lk 39; Pithouse & Rees, 2015, lk 197; Sotsiaalministeerium, 2013, lk 43.
Kellelt ja millist tuge olete saanud eestkostjana? Millist tuge veel vajaksite?	Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2015, lk 3, 50.
Kuidas hindate enda hakkamasaamist eestkostjana?	
Kui tihti on KOV/linn huvi tundunud kuidas teil läinud on?	Sotsiaalministeerium, 2013, lk 45.
Kas olete tundunud puudust koolitustest/toest? Millistest? (Finantsiline, psühholoogiline, tuge kasvatamisel) Kui pikalt teie arvates võiks tuge pakkuda?	Sotsiaalministeerium, 2013, lk 33; European Union ..., 2015, lk 39, 41; Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2015, lk 3, 50.
Millised on teie valla/linna poolt pakutavad sotsiaalteenused, mis sobiksid eestkoste peredele/ eestkostjale?	European Union ..., 2015, lk 41; Laklija, 2011, lk 30.
Milliseid eestkostjatele mõeldud koolitusi on pakunud linn/ KOV alguses/ hiljem?	European Union ..., 2015, lk 41; Sotsiaalministeerium, 2013, lk 33; European Union ..., 2015, lk 39; Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2015, lk 3, 50.
Kas olete läbinud PRIDE koolituse? Mida mäletad PRIDE koolitusest? Mida koolitus sulle andis?	Sotsiaalministeerium, 2013, lk 33; Laklija, 2011, lk 30.
Millist nõu annaksite teistele eestkostjatele, KOV-ile, riigile?	Sotsiaalministeerium, 2013, lk 45.
Mida Teie arvaksite kohustuslikest sotsiaalteenustest, mis toetaksid eestkostjaid?	European Union ..., 2015, lk 41; Laklija, 2011, lk 30.
Allikas. Autori koostatud	

РЕЗЮМЕ

НЕОБХОДИМОСТЬ ПРЕДЛАГАЕМЫХ СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ НЕСОВЕРШЕНОЛЕТНИМ ДЕТЯМ, СО СТОРОНЫ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ, ОПЕКУНОВ НА ПРИМЕРЕ ПЯРНУ, ЛЯЭНЕ И ВИЛЬЯНДИСКОГО УЕЗДОВ

Doris Grišin

В диссертации основное внимание уделяется необходимости предоставляемых социальных услуг, на примере Пярну, Ляэне и Вильянди. В Эстонии на протяжении многих лет, семей нуждающихся в услуге по уходу, постоянно 2-3% . С точки зрения психического здоровья опекаемого, должны они получать опеку в семьях, по возможности со стабильной и спокойной жизненной средой. По-этому важно предлагать опекунам социальные услуги и помощь, в поддержку их опекунства.

Целью дипломной работы является выяснение потребности в социальных услугах для несовершеннолетних детей в округах Пярну, Ляэне и Вильянди. Согласно этим результатам, делаются предложения мэрам, местным самоуправлениям и социальным работникам, в необходимости каких услуг и в какой поддержке нуждаются опекуны. Также со стороны опекунов вносятся предлагаемые советы и предложения, по их направлению и необходимой помощи.

Целью исследования является необходимость выявления ответов на следующие вопросы:

- В какой помощи нуждаются физические лица, опекуны, чтобы с опекаемыми в общении было меньше проблем?
- На сколько согласны опекуны с обязательными социальными услугами для их поддержки?

Становление опекуном создает множество вопросов и новых проблем для семей. Опекуны несут ответственность перед опекаемыми за справедливое содержание.

В этом им помогают разные курсы обучения, которые дают необходимые, нужные знания. Все же эти обучения предлагаются на практике не систематически и не регулярно. О необходимости, защите детей и помощи пострадавшим, говорится в документах разных стран. Постоянное обучение опекунов очень важно, поскольку это даст им знания и опору в воспитании детей, переживших эмоциональную травму и поможет опекунам, вырастить из них духовно здоровых взрослых людей.

В работе используется метод качественных исследований и интервью с полуструктурированными или неструктурированными (открытыми) вопросами на основе сбора данных. Объектами исследования являются самозанятые опекуны, проживающие в Пярнуском, Западном и Вильянди уездах, которые воспитывают несовершеннолетнего/несовершеннолетних ребенка/детей. Пять опекунов прибывают из Пярнуского, одного из Ляэневского и двух из Вильяндиского уездов. Всего выбрано восемь физических лиц/опекунов, которые воспитывают несовершеннолетнего/несовершеннолетних ребенка/детей.

В процессе исследования выяснилось, что самые большие трудности в воспитании испытывали подростки в переломном возрасте. Поскольку в раннем детстве пережитые и полученные эмоциональные травмы отложили глубокий отпечаток в их личностях и поэтому понимание, воспитывание, осознание, изменение их поведения было затруднено. Попечители, которые заботились о детях двух летнего возраста, могли обеспечить им стабильную и хорошо организованную повседневную жизнь. В результате дети росли более уравновешенными и спокойными. Выяснилось что нужна регулярная помощь и постоянная поддержка со стороны психологов, психиатров и советников, притом как детям, так и опекунам самим.

Шесть из восьми опекунов считали, что обязательные социальные услуги опекунам были-бы очень необходимы и помогли-бы положительно. Обязательные социальные услуги включают например, консультирование и встречи с другими опекунами. С обязательными социальными услугами были согласны потому, что считали, если-бы были добровольные социальные услуги, то большинство опекунов не пойдут искать помощи, поскольку чувствуют стыд

или считают, что в их семье проблем не присутствует. Следует отметить, что видеть других опекунов с похожими проблемами и вопросами, являлось утешением а общение с ними открывало дополнительно новые возможности и иной подход решений в трудные периоды. Было указано, что это помогает быстрее реагировать на возникающие вопросы, дает возможность узнать о правах и обязанностях.

Двое опекунов считали, что нет необходимости в обязательных социальных услугах, поскольку до того, как стать опекуном, все должно быть ясно, и дальнейшая поддержка не понадобится, поскольку воспитание будет таким же, как и у биологических детей. Это были две бабушки, которые воспитывали несовершеннолетних внуков.

Основываясь на проведенные исследования и рекомендации опекунов, автор рекомендует, чтобы мэры округов Пярну, Ляне и Вильянди, муниципальные советы и социальные работники уделяли больше внимания семьям опеки и попечительства. Необходимо предоставлять регулярную психологическую помощь и обучение, которое давало бы возможность выявить и понять полученные травмы подростка, оставшегося без родительского попечительства. Автор также предлагает, чтобы принудительное семейное консультирование предоставлялось семьям опекунам регулярно. Обучение и консультации могли бы решить и предотвратить возникающие проблемы в семьях попечительства.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Doris Grišin,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Alaealiste laste füüsilisest isikust eestkostjatele pakutavate sotsiaalteenuste vajalikkus Pärnu-, Lääne- ja Viljandi maakonna näitel“, mille juhendaja on Anu Aunapuu,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, 16.05.2018